

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií, katedra mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2013

Zuzana Linková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií, katedra mezinárodních vztahů

Zuzana Linková

**Koncept „Responsibility to protect“
v mezinárodním společenství.
Případová studie Súdánu.**

Diplomová práce

Praha 2013

Bibliografický záznam

Linková, Zuzana. *Koncept „Responsibility to protect“ v mezinárodním společenství. Případová studie Súdánu*. Praha, 2013. 75 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kateřina Werkman

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá konceptem „Responsibility to protect“ v mezinárodním společenství z obecného hlediska a také v praxi na případu konfliktu v Dárfúru. První část práce je teoretická a věnuje se samotnému konceptu. Jsou v ní popsány jeho vznik, obsah, tři hlavní pilíře a definice kategorií zločinů, na které se koncept vztahuje. V první části práce jsou také analyzovány postoje nejdůležitějších mezinárodních aktérů ke konceptu z hlediska jeho možného použití v praxi. Poslední kapitola první části analyzuje problémy, úskalí a výzvy konceptu, na které může mezinárodní společenství při jeho implementaci narazit. Druhá část práce se zaměřuje na konflikt v Dárfúru; pro pochopení souvislostí se nejdříve věnuje historickému vývoji Súdánu a Dárfúru a poté konfliktu, který propukl v roce 2003. Nejprve se kapitola zabývá průběhem konfliktu mezi lety 2003-2009 a poté je diskutováno zapojení a vliv mezinárodních aktérů v konfliktu tj. především Rady bezpečnosti OSN, Africké unie a USA. Ve své třetí části práce propojuje koncept R2P a konflikt v Dárfúru. V rámci každého pilíře jsou aplikovány jeho hlavní principy na konflikt v Dárfúru, analyzuje se, zda došlo ke spáchání zločinů popsaných v R2P, aby mohl být koncept aplikován. Dále se ve třetí části zkoumá, zda se R2P v chování zainteresovaných aktérů projevilo a jakým způsobem. Nakonec je zhodnoceno, jaký měl koncept na vývoj konfliktu dopad.

Abstract

The thesis “*Concept Responsibility to Protect Within International Community: Sudan Case Study*” focuses on the R2P concept and its implications since its approval at the World Summit in 2005. The theoretical part of the thesis explains the R2P concept, its constitution, the three pillars and their main principles, and categories of crimes on which the concept can be applied. This section includes an analysis of attitudes, which the key international actors adopted towards the R2P. The last chapter of the theoretical part examines the main problems, challenges and difficulties of the concept which could the international community face when implementing the concept. The practical part of this thesis relates to the conflict in Darfur. Its first chapter deals with the evolution of tensions in Sudan, which had affected the current conflict. The second chapter focuses on the present conflict since its beginning in 2003, including the debate about the possibility of potential genocide committed by the Sudanese government. The involvement of the key international actors (the UNSC and AU) in the conflict is discussed in this part as well. Finally, the last part interconnects the concept through the three pillars with the conflict and; it evaluates functioning of the R2P in the case of Sudan. The evaluation of the concrete case in the Conclusion will help to find some general principles of the concept and its consequences.

Klíčová slova

Odpovědnost za ochranu, genocida, zločiny proti lidskosti, selhání státu, mezinárodní intervence, OSN, AU, vnitrostátní konflikt, suverenita

Keywords

Responsibility to protect, genocide, crimes against humanity, failure of state, international intervention, UN, AU, internal conflict, sovereignty

**Celkový rozsah vlastního textu práce: počet slov: 18 993
počet znaků bez mezer: 108 667**

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a uvedla jsem v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu řádně vyznačila jejich použití.

Čestně prohlašuji, že text této práce nebyl využit pro získání jiného akademického titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 5. 2013

Zuzana Linková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Kateřině Werkman za pomoc a cenné rady, které mi poskytla při jejím vypracování.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD	1
1. KONCEPT R2P	6
1.1 Vznik konceptu	6
1.2 Znění konceptu v závěrečném dokumentu	6
1.3 Hlavní pilíře konceptu	9
1.3.1 První pilíř – Stát a odpovědnost za ochranu	9
1.3.2 Druhý pilíř – Mezinárodní podpora a budování kapacit.....	9
1.3.3 Třetí pilíř – Správně načasovaná a rozhodná reakce	10
1.4 Definice zločinů	11
1.5 Postoj mezinárodního společenství ke konceptu	13
1.5.1 Postoje stálých členů Rady bezpečnosti	13
1.5.2 Africká Unie a R2P	17
1.5.3 Nevládní organizace a R2P	18
1.6 Problémy, úskalí a výzvy konceptu	18
2. KONFLIKT V DÁRFÚRU	23
2.1 Vývoj před rokem 2003	23
2.1.1 Populace v Dárfúru	23
2.1.2 Koloniální období	24
2.1.3 Vývoj po získání nezávislosti	25
2.1.4 Aktivizace Arabského shromáždění	27
2.1.5 Nástup režimu prezidenta Bašira	28
2.1.6 Vývoj po roce 2000	30
2.2 Propuknutí války v roce 2003 a následující vývoj.....	32
2.2.1 Průběh konfliktu v roce 2003	32
2.2.2 Průběh konfliktu v roce 2004	34
2.2.3 Důsledky války v letech 2003-2004	35
2.2.4 Debata o povaze páchaného násilí.....	37
2.2.5 Průběh konfliktu v letech 2005 - 2006	38
2.2.6 Vývoj od roku 2007	39
2.2.7 Mezinárodní reakce	41
2.2.7.1 Čad	41
2.2.7.2 Africká Unie	42
2.2.7.3 USA a tlak koalice Save Darfur	43
2.2.7.4 Mezinárodní organizace: OSN a EU	45
2.2.7.5 Rada bezpečnosti OSN.....	46
2.2.7.6 Vliv médií.....	49
3. OPERACIONALIZACE R2P V DÁRFÚRU	50
ZÁVĚR	54
SUMMARY	59
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	61
PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	66

Seznam zkratek

AI	AMNESTY INTERNATIONAL
AMIS	AFRICAN UNION MISSION IN SUDAN
AU	AFRICKÁ UNIE
CPA	COMPREHENSIVE PEACE AGREEMENT
CUNY	CITY UNIVERSITY OF NEW YORK
DPA	DARFUR PEACE AGREEMENT
EU	EVROPSKÁ UNIE
GT	GENERÁLNÍ TAJEMNÍK (OSN)
HRW	HUMAN RIGHTS WATCH
ICC	INTERNATIONAL CRIMINAL COURT
ICG	INTERNATIONAL CRISIS GROUP
ICID	INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON DARFUR
ICISS	INTERNATIONAL COMMISSION ON INTERVENTION AND STATE OVEREIGNTY
IDC	INTERNATIONAL DEVELOPMENT COMMITTEE
IDPS	INTERNALLY DISPLACED PERSONS
JEM	JUSTICE AND EQUALITY MOVEMENT
NGO	NON-GOVERNMENTAL ORGANISATION
NIF	NATIONAL ISLAMIC FRONT
NRF	NATIONAL REDEMPTION FRONT
OIC	ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION
OSN	ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ
PDF	POPULAR DEFENSE FORCES
R2P	RESPONSIBILITY TO PROTECT
RB	RADA BEZPEČNOSTI (OSN)
SDC	SAVE DARFUR COALITION
SLM/A	SUDAN LIBERATION MOVEMENT/ARMY
SPLM/A	SUDAN PEOPLE'S LIBERATION MOVEMENT/ARMY
UNAMID	AFRICAN UNION/UNITED NATIONS HYBRID OPERATION IN DARFUR
UNAMIS	UNITED NATIONS MISSION IN THE SUDAN
UNHCR	UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES
VS	VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ (OSN)
WFM	WORLD FEDERALIST MOVEMENT
WHO	WORLD HEALTH ORGANIZATION
ZHN	ZBRANĚ HROMADNÉHO NIČENÍ

Úvod

Po konci studené války nastalo v mezinárodním systému mnoho změn. Konflikty, které v posledních dvou desetiletích ve světě probíhají, jsou mnohem častěji vnitrostátní než mezinárodní. Vnitrostátní konflikty vždy dopadají nejvíce na civilní obyvatelstvo, které je ohrožováno na životech či nuceno opouštět své domovy, přestože není přímým aktérem konfliktu. Civilisté se často stávají rukojmími jedné z bojujících stran s cílem vydírání protivníka nebo obětmi státních represí ve snaze potlačit odbojnou skupinu. Mezinárodní společenství muselo na tyto systémové změny nějakým způsobem reagovat. A tak před OSN jako jedinou globální organizací, která má udržovat mezinárodní mír, vyvstala otázka, jaké stanovisko k vnitrostátním konfliktům zaujmout. Během 90. let propuklo ve světě mnoho vnitrostátních konfliktů, ve kterých se OSN snažila angažovat, mírové operace však často skončily naprostým neúspěchem.

Největším příkladem toho byla občanská válka ve Rwandě, která si vyžádala na 800 000 obětí. Neschopnost a pasivita OSN vyvolala diskusi o tom, zda by mělo mezinárodní společenství intervenovat do vnitrostátních záležitostí, pokud dochází k páčání zločinů na civilním obyvatelstvu. Hlavním problémem se ukázal rozpor mezi principem státní suverenity a ochranou civilního obyvatelstva, který přinesl mnoho otázek. Má státní suverenity své hranice? Může být v situacích, jako je masové vraždění civilistů, suverenity porušena? Jestli ano, tak v jakých konkrétních situacích? Kdo operaci povede? Musí být autorizována Radou bezpečnosti OSN? Na tyto otázky se snažila odpovědět Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenity (ICISS), která přišla s návrhem pojmenovaným „Responsibility to protect“. (R2P – Odpovědnost za ochranu) Po několikaleté debatě a úpravách byl koncept R2P zahrnut do Závěrečného dokumentu Světového summitu v roce 2005 a oficiálně přijat Valným shromážděním OSN. Tato diplomová práce se bude zabývat konceptem R2P obecně a pak jej bude analyzovat na případu konfliktu v Súdánu, konkrétně v regionu Dárfúru, kde od roku 2003 probíhá konflikt mezi různými skupinami rebelů, milicemi a súdánskou vládou.

Důvody zpracování tématu

Koncept R2P je velmi zajímavým a diskutabilním fenoménem, který přinesl do mezinárodního prostředí několik nových principů a rozdělil státy, NGOs i akademiky na obhájce a odpůrce konceptu, o čemž vypovídá i jeho velmi různorodá interpretace a hodnocení v zahraniční literatuře. V České republice zatím nebylo v odborné literatuře R2P věnováno příliš pozornosti, jedinou odbornou knihou na toto téma je publikace Veroniky Bílkové, která se tématu věnuje především teoreticky a z hlediska mezinárodního práva. Proto jsem se rozhodla koncept analyzovat, a to jak v obecné rovině, tak i na konkrétním případě. Jako případ byl zvolen konflikt v Dárfúru, protože je to první a zatím jediný test R2P v praxi. Jediná rezoluce Rady bezpečnosti se konkrétně odvolává na R2P ve vztahu k určitému konfliktu, a to je právě rezoluce č. 1706 týkající se války v Dárfúru. (Bellamy, 2010: 145) Z těchto důvodů bylo téma vybráno.

Cíle práce

V první části jsou hlavními cíli diplomové práce seznámit čtenáře s problematikou konceptu R2P; vysvětlit jeho význam, hlavní principy a pilíře; zhodnotit jeho postavení v mezinárodním společenství a analyzovat jeho úskalí a limity. V druhé části práce je cílem nejprve čtenáře uvést do problematiky konfliktu v Dárfúru a představit současný konflikt v širších souvislostech. Poté rozebrat koncept R2P na případu konfliktu v Dárfúru, konkrétně analyzovat zapojení mezinárodního společenství do konfliktu v Súdánu před a po schválení konceptu R2P a zhodnotit, jakou roli daný koncept hraje při jednání mezinárodních aktérů v Súdánu.

Výzkumné otázky

V rámci zkoumání daného problému se pokusím nalézt odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- Nastaly nějaké změny v postoji vůči konfliktu v Súdánu v mezinárodním společenství po přijetí konceptu R2P? Jaké změny?
- Jaké konkrétní dopady mělo přijetí R2P na situaci v Súdánu?
- Kteří mezinárodní aktéři jsou v rámci R2P v Súdánu nejaktivnější a z jakých důvodů?

- Jaký vliv měla občanská společnost na aplikaci R2P v Dárfúru?
- Je konflikt v Dárfúru vhodným případem pro použití R2P?
- Jaké jsou hlavní nedostatky R2P?

Metody zpracování tématu

Tato diplomová práce je instrumentální případovou studií. Cílem práce je jak detailní analýza mezinárodního zapojení v Dárfúru a poskytnutí uceleného pohledu na R2P v konkrétním případě Dárfúru, tak ze zkoumání konkrétního případu dojít ke zformulování obecnějších závěrů o fenoménu R2P. Pro zvolený případ je nutné časové ohraničení, kterým je rok 2003 (vznik konfliktu) – 2009 (vydání zatykače na prezidenta Bašira ICC).

První část práce bude především deskripcí konceptu R2P; tato část práce se zaměří na vysvětlení hlavních pilířů, na postoje mezinárodního společenství ke konceptu a bude zpracována metodou kompilace dostupných zdrojů. Ve druhé analytické části se pokusím aplikovat koncept R2P na chování mezinárodních aktérů v konfliktu v Dárfúru a zodpovím výzkumné otázky. V této části práce bude analyzován vztahový mechanismus mezi konceptem R2P (nezávislá proměnná) a chováním mezinárodních aktérů v Súdánu (závislá proměnná). Nejvhodnější metodou pro druhou část diplomové práce byla zvolena analýza sekundárních zdrojů. V rámci analýzy sekundárních zdrojů bude sledován daný vztahový mechanismus – zda se změnilo chování mezinárodních aktérů v Súdánu po přijetí R2P a jak. V sekundárních zdrojích týkajících se konfliktu v Dárfúru bude hledána souvislost mezi konceptem R2P a mezinárodní intervencí v Dárfúru.

Pro zodpovězení vybraných výzkumných otázek bude provedena analýza odborné vědecké publikace, článků a oficiální webové stránky mezinárodních vládních i nevládních organizací. Vybraná odborná literatura je především v anglickém jazyce, jelikož při zkoumání daného předmětu jasně převažuje.

Stav dosavadního výzkumu

Názorová různorodost v souvislosti s R2P a s konfliktem v Dárfúru, která je v dostupné odborné literatuře všudypřítomná, přesně vypovídá o stavu R2P. Autoři

pocházející z řad NGOs mají tendenci přisuzovat konceptu a jeho prosazení se v mezinárodním systému vyšší význam než akademičtí autoři, kteří ve svých publikacích R2P velmi často hodnotí na základě realistické teorie mezinárodních vztahů, a tudíž se většinou soustředí jen na vysvětlení nefunkčních aspektů R2P. V některých člancích je R2P často zaměňováno za humanitární intervenci, což je chybné a je třeba oba pojmy od sebe odlišit. Koncept R2P klade důraz na primární odpovědnost státu chránit své obyvatelstvo a přináší nový pohled na mezinárodní společenství, které v první fázi R2P má asistovat státu v plnění jeho závazků. Dává největší důraz na prevenci a spolupráci s regionálními vládními i nevládními organizacemi. (Bellamy, 2010: 143) Naopak humanitární intervence je forma donucovací vojenské intervence prováděná (nebo by měla být) z humanitárních důvodů. Oproti humanitární intervenci je R2P poměrně propracovaný třípilířový systém, který je postaven na principu suverenity jako odpovědnosti. (Kuwali, 2009: 1-2) Většina textů se zatím neúspěšně snažila přesně definovat povahu R2P, zda je to právní norma či morální závazek. Během sběru informací se objevilo mnoho různých pokusů popsat povahu R2P, ale zatím v literatuře neexistuje na toto téma shoda.

Odborných publikací o konfliktu v Dárfúru vyšla od roku 2003 celá řada a stejně jako u R2P se názorově různí. Mahmood Mamdani v knize *Saviors and Survivors* přináší velmi kritický a odlišný pohled na konflikt v Dárfúru i mezinárodní angažovanost v něm, odmítá tvrzení o genocidě, kritizuje organizaci Save Darfur, staví se proti nasazení přímé mise OSN a upřednostňuje řešení v rámci Afriky a Africké unie. Pro tuto diplomovou práci Mamdaniho kniha posloužila jako kvalitní zdroj pro větší objektivizaci a kritický pohled na problematiku.

Struktura textu práce

Diplomová práce je rozdělena do tří hlavních částí. První část se zabývá konceptem R2P z obecného hlediska a pro snadnější orientaci je členěna do 6 podkapitol. Pro pochopení souvislostí začíná stručným vývojem před schválením R2P. V druhé podkapitole je popsána oficiální formulace konceptu tak, jak byla přijata VS OSN. Třetí podkapitola je zásadní pro pochopení klíčových principů R2P a věnuje se 3 pilířům konceptu, podle kterých bude hodnocen koncept v druhé části práce. Ve čtvrté podkapitole jsou popsány definice čtyř zločinů, se kterými je R2P spojováno. Je důležité definice uvést, neboť ve druhé části práce se bude analyzovat, zda k páchání

těchto zločinů v Dárfúru došlo. Pátá kapitola se zabývá postojem nejdůležitějších aktérů v mezinárodním společenství, kterými jsou vzhledem ke svým pravomocem stálí členové RB OSN a v kontextu konfliktu Dárfúru také AU a neziskový sektor. V závěrečné podkapitole jsou analyzovány hlavní problémy R2P, které mají přímý vliv na jeho aplikaci na problematiku Dárfúru.

Druhá část se zabývá studií konfliktu v Dárfúru a je členěna do 3 kapitol a každá z nich má ještě několik podkapitol. Jelikož současnému konfliktu v Dárfúru předcházely velmi komplikovaný dlouholetý vývoj, pro porozumění celého jevu je nutné začít historickým kontextem. První kapitola se zabývá vývojem před rokem 2003 a je periodizována od koloniálního období, kdy vznikly první příčiny současného konfliktu. Druhá kapitola se nejprve chronologicky věnuje průběhu konfliktu mezi lety 2003 až 2009 a v následujících podkapitolách jsou rozebírány role specifických mezinárodních aktérů, kteří v průběhu vývoje do konfliktu vstupují. Samostatná podkapitola je věnována debatě o povaze zločinů páchaných v Dárfúru, jelikož správná definice zločinu je jedním z nejdůležitějších faktorů pro možnou aplikaci R2P. Ve třetí kapitole je navázán R2P, respektive jeho tři pilíře, na konflikt v Dárfúru a je zkoumán postup mezinárodního společenství dle tohoto třípilířového systému R2P. V této části by mělo být patrné, jestli se aktéři klíčovými principy R2P řídili, a jak se změnil jejich postoj po schválení R2P.

V závěrečné části diplomové práce jsou shrnuty všechny poznatky, zodpovězeny výzkumné otázky a zhodnocen celkový význam R2P v mezinárodním společenství.

1. Koncept R2P

1.1 Vznik konceptu

Koncept R2P by pravděpodobně nevznikl nebýt aktivního přístupu kanadské vlády a generálního tajemníka OSN Kofiho Annana. Vláda Kanady ustavila a finančně podpořila vznik nezávislé Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (ICISS) v roce 2000. Komise byla složena z 12 odborníků odlišných profesí a rozdílných národností v čele s Garethem Evansem, ředitelem ICG. (Evans, 2008: 4) ICISS vypracovala koncept zabývající se otázkou práva/povinnosti intervenovat (i vojensky v případě nutnosti) uvnitř suverénního státu, pokud jde o ochranu obyvatelstva před násilím. V prosinci 2001 pak zprávu vydala pod názvem ‚Responsibility to protect‘. (ICISS, 2001: 7) Kofi Annan po zveřejnění zprávy prohlásil, že R2P je komplexní koncept, díky němuž mezinárodní společenství již nebude moci neaktivně přihlížet páchanému zverstvu na lidech. (Thakur, 2004: 9) Annan se k hlavním myšlenkám R2P přihlásil ve své zprávě *Ve větší svobodě: směrem k rozvoji, bezpečnosti a lidským právům pro všechny*. Je důležité zdůraznit, že Annan nepřevzal koncept zcela tak, jak byl vypracován ICISS. Především nesouhlasil s možností vojenské intervence bez mandátu od Rady bezpečnosti. Také zúžil oblast potenciálních zločinů, na které by mohl být R2P aplikován. Annan, kanadská vláda a ICISS se významným způsobem zasadili o to, že bylo R2P zahrnuto do Závěrečného dokumentu, který byl konsensuálně přijat Valným shromážděním OSN na Světovém summitu v září 2005. Tímto aktem se státy ke konceptu oficiálně přihlásily. (Bílková, 2010: 39-45)

1.2 Znění konceptu v závěrečném dokumentu

V Závěrečném dokumentu summitu jsou R2P věnovány tři odstavce. Koncept je tedy popsán jen velmi stručně. První odstavec říká, že každý stát má odpovědnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickým čistkami a zločiny proti lidskosti. Tato odpovědnost znamená rovněž prevenci proti zmíněným zločinům, včetně prevence proti jejich podněcování. Prevence má být prováděna vhodnými a nutnými prostředky. V prvním odstavci je dále popsáno, že státy tuto odpovědnost přijímají a budou se podle ní řídit. Mezinárodnímu společenství je v tomto odstavci prisouzena druhotná role, mělo by R2P povzbudit a pomoci státům tento

koncept uplatňovat. Zároveň by státy měly podpořit OSN při ustavení systému včasného varování. (Závěrečný dokument OSN, 2005: 30)

Druhý odstavec se týká role OSN, tedy přesněji mezinárodního společenství prostřednictvím OSN. Ta má odpovědnost používat vhodné diplomatické, humanitární a jiné mírové prostředky v souladu s Kapitoly VI¹ a VIII² Charty OSN, aby pomáhala ochránit obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Pokud ale stát zcela zjevně selže při ochraně vlastního obyvatelstva před výše jmenovanými zločiny a všechny mírové prostředky jsou shledány nedostačujícími, je mezinárodní společenství připraveno kolektivně zasáhnout v pravý čas a rozhodně, prostřednictvím Rady bezpečnosti, v souladu s chartou OSN včetně kapitoly VII.³ Kolektivní akce budou vždy zvažovány případ od případu, a pokud je to vhodné, tak ve spolupráci s relevantními regionálními organizacemi. Je potřeba, aby Valné shromáždění nezapomínalo na odpovědnost za ochranu národů před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti a jejich implikacemi a bralo přitom v úvahu principy obsažené v Chartě a mezinárodním právu. OSN má dále v úmyslu s ohledem na to, zda je to nutné a vhodné, pomáhat státům budovat kapacity na ochranu svého obyvatelstva před zmíněnými zločiny a zároveň asistovat těm státům, ve kterých existuje napětí před vypuknutím krize či konfliktu. V posledním odstavci věnovanému R2P se už hovoří jen o podpoře mise speciálního poradce generálního tajemníka pro prevenci genocidy. (Závěrečný dokument OSN, 2005: 30)

Pro pochopení konceptu tak, jak je vnímán státy, je třeba podtrhnout fakt, že pro ně je platné pouze to znění, které je zaznamenáno v Závěrečném dokumentu z roku 2005. Tedy to znění, které je zahrnuto v odstavci 138 a 139. Na této jediné podobě se státy konsensuálně dohodly a jediná prošla procesem schvalování na půdě VS OSN. Některé státy na tuto skutečnost pravidelně upozorňují, aby bylo jasné, že koncept nelze interpretovat jinak, než je dáno v Dokumentu a nelze ho ani nijak upravovat. (Bílková, 2010: 67) Z chování těchto států je zřejmý strach z možného zneužití konceptu pro zasahování do suverenity konkrétních zemí a také potřeba distancování se od znění R2P

¹ Kapitola VI Charty se zabývá pokojným řešením sporů.

² Kapitola VIII Charty se týká spolupráce OSN s konkrétními regiony v otázce mírových řešení sporů na základě oblastních dohod.

³ Kapitola VII Charty se zabývá akcí v případě ohrožení mezinárodní bezpečnosti a míru, a to i akcí vojenskou, pokud to bude nutné.

ve zprávě ICISS. V ní je totiž kategorie zločinů, na které by se aplikace R2P vztahovala, pojata velmi široce.⁴ Především státy jako je Rusko a Čína, které dlouhodobě reprezentují postoj „suverenita států na prvním místě“ a které se ke konceptu staví značně skepticky, by širší znění, než je v Závěrečném dokumentu, pravděpodobně neakceptovaly.

Po formálním schválení konceptu nastala otázka, jak jej implementovat do mezinárodního práva a uvést jej do praxe. Propukla velmi různorodá debata o povaze R2P – zda je to mezinárodněprávní norma či spíše „jen“ morální závazek. Například Carsten Stahn⁵ ve svém článku píše, že zatímco některé znaky konceptu jsou již v současném mezinárodním právu zakořeněné, některé prvky jsou naprosto novátorské. Myšlenka suverenity jako odpovědnosti sahá podle Stahna až k Hugo Grotiusovi či Johnu Lockovi. Naopak percepce spojení lidské bezpečnosti s určitými povinnostmi, tedy kolektivní odpovědnost jednat, pokud dochází k hrubým porušováním lidských práv, je dle Stahna idea natolik nová, že může být složité ji interpretovat dle současného mezinárodního práva. (Stahn, 2007: 110-115)

Profesor Bellamy⁶ ve své knize zase píše, že samy státy neumějí R2P definovat, některé o něm referují jako o konceptu, jiné o principu a další jako o nově vznikající normě. Každý tento pojem má však jiný status, a proto je za těchto okolností nemožné R2P správně a efektivně implementovat. Většina vlád o R2P hovoří jako o konceptu; termín koncept je odvozen z latiny a znamená abstraktní nápad, což Bellamy v souvislosti s R2P považuje za matoucí. Jestliže je R2P jen jakýsi nápad, návrh či myšlenka, pak není kompatibilní s jeho pojetím v Závěrečném dokumentu, ze kterého jasně vyplývá, že R2P je něco víc, je to něco, co se státy formálně zavázaly dodržovat. (Bellamy, 2009: 4-5) Vzhledem k absenci shody o povaze R2P po jeho přijetí tak bylo všem jasné, že bude zapotřebí ještě mnoho úsilí, aby byl koncept správně operacionalizován a mohl být efektivně aplikován. Sám Gareth Evans sice popsal cestu konceptu k přijetí na Světovém summitu, vzhledem k významu konceptu, za

⁴ Ve Zprávě se aplikace R2P vztahuje na bezprostředně hrozící ztrátu životů. Viz tabulka v Bílková, 2010: 48

⁵ Carsten Stahn je profesor mezinárodního trestního práva, v letech 2003-2007 pracoval v ICC jako právní poradce.

⁶ Alex J. Bellamy je profesor mírových a konfliktních studií na Univerzitě v Queenslandu.

pozoruhodně krátkou, neopomenul však dodat, že propadat euforii by bylo předčasné. (Evans, 2008: 31)

Dalším klíčovým formálním dokumentem o R2P je zpráva GT Pan Ki-muna z roku 2009 nazvaná *Implementace R2P*. Právě tato zpráva se zabývá konceptem podrobněji než oněch několik odstavců v Závěrečném dokumentu a je tak stěžejním materiálem pro operacionalizaci R2P a můžeme v ní rozpoznat hlavní pilíře konceptu.

1.3 Hlavní pilíře konceptu

1.3.1 První pilíř – Stát a odpovědnost za ochranu

Primární odpovědnost leží na státech. Stát musí trvale chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Tato odpovědnost je odvozena nejen z podstaty státní suverenity, ale také z již existujících právních závazků států. Tudíž není odvozena jen z nedávno přijatého R2P, ale základy má již ve starších mezinárodních principech. Účelem R2P nemá být omezování státní suverenity, ale posílení chápání suverenity jako odpovědnosti vůči občanům. Stát je tedy hlavní nositel R2P a role mezinárodního společenství je vnímána až jako druhotná a podpůrná. Prevence je považována za klíčový bod konceptu a hlavní úkol státu. Do prvního pilíře tak spadají činnosti, jako jsou začlenění menšin do rozhodovacích procesů, kvalitní správa různorodosti obyvatel (typická pro Afriku) postavena na principu nediskriminace, stejná práva pro všechny skupiny obyvatel a zavedení takových procesů a postupů ve veřejné správě, které zabrání zvýhodňování jen určité skupiny obyvatelstva. (Ki-mun, 2009: 8-10)

1.3.2 Druhý pilíř – Mezinárodní podpora a budování kapacit

Pod druhý pilíř spadá závazek mezinárodního společenství asistovat státům tak, aby mohly plnit své povinnosti určené v prvním pilíři. Ki-mun vyzdvihuje nutnost kooperace mezi členskými státy OSN a regionálními organizacemi, občanskou společností a soukromým sektorem. Druhý pilíř, reprezentovaný systémem OSN a často ignorovaný politiky i odborníky, je podle Ki-muna rozhodující pro tvorbu strategií a postupů, které budou dlouhodobě používány pro prevenci genocidy a dalších tří

zločinů. Právě OSN totiž disponuje dostatečnou institucionální silou, aby byla prevence zločinů páchaných na obyvatelstvu co nejúčinnější. (Ki-mun, 2009: 9) Možná asistence OSN je ve zprávě rozdělena do čtyř typů:

- A) Podpora státům, aby naplňovaly své závazky dle prvního pilíře.
- B) Pomoc státům tyto závazky naplňovat.
- C) Pomoc státům budovat kapacity na ochranu obyvatel.
- D) Asistovat státům v konkrétní napjaté situaci před vypuknutím konfliktu.

První typ fakticky znamená činit nátlak na státy, aby dodržovaly přijaté závazky. Ostatní typy pomoci předpokládají aktivní spolupráci státu a OSN a dalších relevantních aktérů. Pokud stát selhává při naplňování závazků, je důležité zhodnotit, zda bylo použito všech dostupných nástrojů z druhého pilíře, než se OSN rozhodne k akci dle pilíře třetího. Státy s problematickou vnitropolitickou situací často mají například slabou vládu, která nemá kontrolu nad celým územím a může být ohrožována určitou militantní skupinou, anebo může mít snahu závazky naplnit, ale nemá na to dostatečné prostředky. V takových případech by mohla asistence mezinárodního společenství vést k úspěšnému řešení krize, například poskytnutím odborníků ze specializovaných oborů (policie, armáda, vyjednavací, právní experti) pro boj s extremistickou skupinou; tím by mezinárodní aktéři v podstatě částečně převzali odpovědnost státu z prvního pilíře, protože stát sám nemá možnost situaci vyřešit. Na druhou stranu, když vláda sama páchá zmíněné zločiny na svém obyvatelstvu a otevřeně a úmyslně porušuje své závazky, pak nástroje druhého pilíře nemají příliš velkou šanci na úspěch a mezinárodní společenství by mělo přejít k nástrojům pilíře třetího. (Ki-mun, 2009: 15)

1.3.3 Třetí pilíř – Správně načasovaná a rozhodná reakce

Třetí pilíř konceptu představuje kolektivní odpovědnost a kolektivní reakci členských států OSN v případě, že stát zcela zjevně selže a ochranu obyvatelstvu neposkytne. Hlavním faktorem mezinárodní odezvy musí být, že reakce bude provedena ve správný čas a dostatečně rozhodným způsobem. Nezbytnou podmínkou pro kolektivní jednání je autorizace akce Radou bezpečnosti a jednání v souladu s Chartou. Právě Charta, konkrétně kapitoly VI a VIII, poskytují mírové nástroje a opatření,

kterými je možné vyhnout se použití síly, když jsou provedeny v čas. Ono správné načasování a flexibilita mezinárodní reakce jsou považovány za jedny z nejdůležitějších principů třetího pilíře. Flexibilita je chápána jako nahlížení na konkrétní problém ve svém specifickém kontextu a zohlednění individuálních potřeb konkrétní země. Individuální přístup ke každému případu je podstatnou součástí R2P a je klíčový pro úspěch mezinárodní akce. (Ki-mun, 2009: 9)

1.4 Definice zločinů

V Závěrečném dokumentu jsou zcela jasně pojmenovány čtyři zločiny, ke kterým se R2P vztahuje, a pro státy je naprosto nemyslitelné, aby byl koncept aplikován i na jiné zločiny či problematické oblasti.⁷ Pro úspěšné a efektivní používání konceptu v praxi je nezbytné mít přesně zločiny definovány.

Genocida je poměrně přesně a úzce právně pojmenována. Její definice byla zformována v roce 1948 v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia. Úmluva říká: „*genocidiem se rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:*

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;*
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“* (Úmluva, 1948: Článek II)

Problémem definování genocidy je, že přestože konkrétní případ může splňovat daná kritéria, je velmi těžké prokázat požadovaný úmysl. (Evans, 2008:12)

Válečné zločiny jsou jasně definovány v Římském statutu ustavujícím ICC v roce 1998. Smlouva říká, že válečnými zločiny jsou jakékoliv činy páchané na lidech

⁷ Někteří příznivci R2P chtěli koncept aplikovat například i na krize spojené s nemocí AIDS nebo na přírodní katastrofy.

či majetku, které jsou pod ochranou ustanovení relevantních částí Ženevských Úmluv.⁸ Konkrétně se jedná o akty na lidech: úmyslné zabíjení, mučení, nelidské zacházení, úmyslné způsobování velkého utrpení či vážného zranění. Akty páchané na majetku: rozsáhlé ničení majetku, bezdůvodné a nezákonné přivlastňování si cizího majetku.

Akty na válečných zajatcích a jiných chráněných osobách: nutící je sloužit v nepřátelských jednotkách, úmyslně jim odpírat právo na spravedlivý soudní proces, nezákonná deportace či věznění těchto osob. Braní rukojmích je rovněž aktem spadajícím do kategorie válečných zločinů. Mezi válečné zločiny nepatří jen činy páchané přímo. I osoba, která se podílí nepřímo, například řídí masové zabíjení, může být souzena ICC.⁹ (Římský statut ICC, 1998: Článek 8) Evans upozorňuje na to, že do kategorie válečných zločinů může být zahrnuta celá řada aktivit jak na mezinárodní tak na vnitrostátní úrovni, ale ve vztahu k R2P se experti soustředí zejména na válečné zločiny spáchané během občanských válek. (Evans, 2008: 12)

Zločiny proti lidskosti jsou rovněž vyjmenovány v Římském statutu. Definují se jako násilné činy vědomě spáchané jako součást systematického útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu. Zahrnují zločiny jako je zotročení, vyhlazení, nucené přesídlování, apartheid, mučení, znásilňování/sexuální otroctví, nucená sterilizace, nucené těhotenství, perzekuce určité skupiny (rasové, náboženské, politické, národnostní, etnické, kulturní,...), únosy a zmizení osob a další podobné akty proti lidskosti, které záměrně způsobují velké utrpení. (Římský statut ICC, 1998: Článek 7)

Etnické čistky zatím nebyly v mezinárodním právu formálně definovány, tudíž nejsou vnímány jako samostatný zločin, ale řadí se jako podmnožina pod válečné zločiny či zločiny proti lidskosti. Ve své podstatě jsou etnické čistky diskriminující útoky proti identifikovatelné skupině v rámci celého obyvatelstva země za účelem odstranění této skupiny z daného území. (Scheffer, 2008: 129) Etnické čistky mají různorodé podoby, mohou se provádět formou neskrývaného vyvražďování skupiny obyvatel, vyhoštěním, terorizováním skupiny za účelem opuštění obývaného území, znásilňováním jako aktem terorismu nebo jako úmyslným pokusem upravit etnické

⁸ Ženevské Úmluvy z roku 1949 stanovují mezinárodněprávní pravidla na ochranu obětí války.

⁹ V Římském statutu konkrétně v článku 8 je zahrnut výčet mnoha dalších aktů spadajících do kategorie válečných zločinů viz http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/99_corr/cstatute.htm. V práci jsou použity jen ty základní, klíčové.

složení určité skupiny obyvatelstva. (Evans, 2008: 13) Termín etnické čistky začal být hojně používán v 90. letech v souvislosti s konfliktem v Jugoslávii a se vznikem R2P tendence pro ustavení etnických čistek jako samostatného zločinu proti lidskosti ještě zesílila. (Scheffer, 2008: 128)

V Závěrečném dokumentu nebyly čtyři zločiny, na které může být R2P aplikován, žádným způsobem analyzovány, ale jen vyjmenovány, a tak vzniká prostor pro výklad dle mezinárodního trestního práva,¹⁰ přestože otázka právní povahy R2P není vyřešena, a proto koncept pod mezinárodní trestní právo nespadá.¹¹ (Bílková, 2010: 68)

1.5 Postoj mezinárodního společenství ke konceptu

Již od počátku debaty o konceptu na půdě OSN se státy polarizovaly na stoupence a odpůrce R2P. Skupina států otevřeně podporující koncept zahrnuje například Kanadu, Austrálii, Velkou Británii či JAR. Mezi státy stavějící se ke konceptu značně skepticky, respektive odmítavě se řadí Čína, Ruská federace a všechny nedemokratické režimy se značnými nedostatky v oblasti dodržování lidských práv (Bělorusko, Zimbabwe). (Bílková, 2010: 41) V návaznosti na obsah třetího pilíře konceptu budou v této kapitole rozebrány postoje 5 stálých členů Rady bezpečnosti, bez jejichž souhlasu nelze zahájit vojenskou intervenci, a tím jsou tyto státy stavěny na klíčovou pozici z hlediska akceschopnosti OSN. V rámci této části práce bude také představen postoj Africké Unie, jíž koncept (především II. pilíř) přikládá důležitý význam v africkém regionu. Poslední podkapitola bude věnována stanovisku nevládního sektoru, který by měl dle II. pilíře doplňovat aktivity OSN a regionálních organizací v oblasti prevence zločinů a včasného varování.

1.5.1 Postoje stálých členů Rady bezpečnosti

USA - V druhé polovině 90. let američtí političtí stratégové prezentovali vlastní pohled na téma suverenity jako odpovědnosti, Clintonova i Bushova administrativa doktrínu odpovědné suverenity nevázala jen k ochraně lidských práv, ale i ke spolupráci

¹⁰ Tedy jak jsou stanoveny v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu.

¹¹ Více v podkapitole 1.6 Problémy a úskalí konceptu

pro boj s terorismem a pro nešíření ZHN. Státní suverenita již nebyla považována za neomezenou, ale vztahovaly se k ní i určité povinnosti, které by měly být dodržovány. Národní obranná strategie USA z roku 2005 pak obsahovala část, ve které se prohlásilo za nepřijatelné, aby státy využívající zásad suverenity, ohrožovaly vlastní obyvatele, sousedské země nebo mezinárodní společnosti. Právě tato doktrína byla použita pro podporu intervence v Afghánistánu a Iráku ze strany USA. (Bellamy, 2009: 24-25) Vlna nesouhlasu a protestů, která následovala především po invazi do Iráku, výrazně zkomplikovala celosvětové přijetí R2P, neboť pro mnohé státy to byl jasný příklad možného zneužití konceptu.

I přes americkou rétoriku týkající se vojenských akcí v Iráku a Afghánistánu se USA na počátku debaty stavěly k R2P odmítavě. USA cítily z přijetí konceptu hrozbu oslabení RB, která do té doby vždy sama rozhodovala v otázkách možných intervencí. Schválením R2P by se mohlo USA stát, že by se musely účastnit akcí v oblastech, ve kterých nejsou přímo zainteresovány a jejich zájmy tím pádem nejsou ohroženy. Kromě toho si byly vědomy faktu, že by díky R2P mohly být omezovány ve vojenských akcích, kterými své zájmy naopak prosazují. Změna postoje USA od odmítavého ke kladnému je z části připisována snaze zvýšit si kredit po irácké invazi, kdy došlo ke značnému poškození jejich pověsti a tím ke zhoršení americké pozice v mezinárodním společenství. Změna v postoji může být částečně připisována zprávě *Americké zájmy a reforma OSN*,¹² která kromě jiného pojednávala o strategii, jak by se měly USA chovat vůči režimům páchajících genocidu, a tato strategie měla podobné znaky jako R2P. (Bílková, 2010: 43-44)

Velká Británie a Francie jsou mezi stálými členy RB největšími zastánci R2P, obě země s konceptem na Světovém summitu v roce 2005 otevřeně souhlasily a jejich političtí představitelé ve svých projevech na půdě OSN R2P podporují. Dle analýzy WFM¹³ Francie prohlásila, že respektuje zásadu suverenity, ale s tím, že musí existovat její hranice. Ve svých vyjádřeních Francie považuje použití vojenské síly za poslední přijatelnou možnost, protože R2P musí být bráno vážně a ne jen jako součást politické rétoriky. Francie také vyzdvihuje klíčovou roli RB, prostřednictvím které má

¹² Tzv. Mitchell-Gingrichova zpráva byla sepsána v US Institute of Peace v létě 2005.

¹³ WFM shromáždilo a analyzovalo vládní prohlášení a projevy prezentované na neformálních diskusích na půdě Valného shromáždění OSN, konajících se před plenárním zasedáním VS v září 2005.

mezinárodní společenství povinnost jednat. Velká Británie souhlasí s vojenskou akcí pouze v extrémních případech. Před schválením konceptu VB podtrhovala potřebu vzniku mezinárodně schváleného rámce na ochranu slabých. VB ve svých projevech zdůrazňovala, že snaha schválit R2P neznamena úsilí Západu nalézt důvody pro intervence. (WFM, 2005: 1-12)

Postoj **Ruské federace** je na rozdíl od francouzského a britského značně antagonistický. Rusko se k R2P stavělo negativně od počátku a v tomto názoru setrvalo konzistentně. Rusko odmítalo zahrnutí R2P do Závěrečného dokumentu a argumentovalo tím, že koncept je vágní a snadno zneužitelný a právě výše zmíněná americká intervence v Iráku sloužila jako Ruskem často zmiňovaný argument proti konceptu. (Bílková, 2010: 42)

V nejnovější koncepci zahraniční politiky RF¹⁴ je zcela otevřeně napsáno: *„Zvláště nebezpečný pro mezinárodní mír a právní pořádek je motivovaný politickou konjunkturou a zájmy jednotlivých států svévolný výklad významných mezinárodněprávních norem a zásad jako jsou: nepoužití síly nebo hrozby silou, mírové urovnání mezinárodních sporů, uznávání suverenity států a jejich územní celistvosti, právo národů na sebeurčení. Jsou nebezpečné také pokusy vydávat porušování mezinárodního práva za jeho „tvůrčí“ uplatnění. **Není přípustné, aby se pod záminkou realizace koncepce „odpovědnosti za ochranu“ prováděly vojenské intervence a jiné formy vnějšího vměšování, které podřívají pilíře mezinárodního práva, založené na principu suverénní rovnosti států“.*** (Koncepce zahraniční politiky RF, 2013: Článek 31b) Z kontextu jasně vyplývá dlouhodobý politický diskurs Ruska, pro který je svrchovanost států prioritou, a jakákoliv akce, která naznačuje možné narušení tohoto principu, je Ruskem odmítána. Paradoxem je, že samotné Rusko v roce 2008 použilo R2P pro legitimizaci potenciálního použití vojenské síly proti Gruzii. (Caplan, 2011: 131) A to v situaci, kdy se zcela jistě nejednalo o selhání ochrany obyvatel před genocidou nebo jinými zločiny. (Bellamy, 2010: 144)

Čína se po vydání zprávy ICISS v roce 2011 stala jedním z předních kritiků R2P. Čína sdílí tradiční pohled na suverenitu států a právo státu řešit vnitřní spory bez

¹⁴ Nová Koncepce zahraniční politiky Ruské federace byla schválena prezidentem Putinem 12. února 2013

vnějšího zasahování s Ruskem. Pravidlo nezasahování do vnitřních věcí stojí na vyšší příčce čínských zájmů než je ochrana lidských práv obyvatel. Čínská zahraniční politika se opírá o tzv. pět principů mírové koexistence, z nichž dva jsou stěžejní pro chápání postoje Číny k R2P. Tím prvním je princip vzájemného respektování suverenity a teritoriální integrity a tím druhým je nevměšování se do interních záležitostí ostatních států. Nicméně i přes všechny tyto čínské zásady se postupně začala rétorika politických představitelů země měnit a konzervativnější podobu R2P¹⁵ s výhradami přijala. Třetí pilíř ale zůstal pro Čínu nejméně akceptovatelným, a pokud by Čína vůbec souhlasila v RB s nasazením vojenské síly, požadovala by pro akci souhlas intervenované země. V rámci R2P klade tedy Čína větší důraz na I. a II. pilíř, konkrétně na prevenci a budování státních kapacit. (Teitt, 2008: 6) Postoj Číny je ambivalentní, zpočátku byla jasně proti konceptu, odvolávajíc se na své principy zahraniční politiky, aby pak odstavce o konceptu v Závěrečném dokumentu odsouhlasila. Odborníci tvrdí, že Čína sice na povrch koncept schvaluje a hovoří o nutnosti bránit civilní obyvatelstvo před genocidou a válečnými zločiny, fakticky ale v RB koncept nepodporuje.¹⁶ Na příkladu Dárfúru se tak ukáže, zda Čína skutečně jde po linii své R2P rétoriky.

Jediným společným jmenovatelem všech pěti členů RB v otázce R2P bylo, že jakákoliv vojenská operace na ochranu obyvatel musí být autorizována RB. Právo veta, kterým každý stálý člen disponuje, jim tak poskytuje silný nástroj pro zablokování akceschopnosti OSN dle III. pilíře R2P.

V návaznosti na schválení R2P na Světovém summitu VS musela RB zaujmout ke konceptu nějaké stanovisko. Již v této fázi se ukázalo, jak bude těžké návrhy z oblasti R2P v RB prosazovat. Až 6 měsíců po Světovém summitu a po dlouhé intenzivní debatě schválila RB jednohlasně rezoluci 1674 o ochraně civilistů v ozbrojených konfliktech, a tím potvrdila ustanovení o R2P ze Závěrečného dokumentu. Rusko a Čína¹⁷ zpočátku oponovaly tím, že Světový summit zavázal jen VS, aby se dále konceptem zabývalo, a proto považovaly za předčasné projednávat R2P v RB. Navíc stále považovaly koncept za příliš vágní. Po změně v zastoupení nestálých

¹⁵ Podobu R2P, která byla zahrnuta do Závěrečného dokumentu Světového summitu.

¹⁶ Více k tématu například HOLLAND, Ch. *Chinese Attitudes to International Law: China, the Security Council, Sovereignty, and Intervention*. NYU Journal of International Law and Politics Online Forum. 2012. Dostupné z: <http://nyujilp.org/wp-content/uploads/2012/07/Christopher-Holland-China-the-Security-Council-and-Intervention.pdf>

¹⁷ K Číně a Rusku se přidali ještě tři nestálí členové – Alžírsko, Brazílie a Filipíny.

členů a zmírnění jazyka pro obhajobu konceptu jeho zastánci nakonec RB dospěla ke konsensu. (Bellamy, 2010: 145) Rezoluce byla přijata především díky změně postoje Číny, která souhlasila jen díky slibu, že bude rezoluce totožná s formulací v Závěrečném dokumentu. (Bílková, 2010: 54)

1.5.2 Africká Unie a R2P

Africká Unie, ještě předtím než ICISS prezentovala R2P, do svého ustavujícího dokumentu v roce 2000 zařadila článek (4), podle kterého má Unie právo intervence v členském státu ve shodě s rozhodnutím Shromáždění Unie, pokud k tomu závažné okolnosti v daném státě vedou. Těmito okolnostmi má AU namysli válečné zločiny, genocidu a zločiny proti lidskosti. V dokumentu je jasně stanoveno, že členský stát AU nemá právo vměšovat se do vnitřních věcí jiného členského státu, zatímco Unie v souvislosti s jedním z výše zmíněných problémů tak učinit může. (Ustavující Akt Africké Unie, 2000: Článek 4) Takováto intervence AU by byla formou donucovací akce, ke které regionální organizace zplnomocňuje OSN dle Kapitoly VIII Charty OSN. (Kabau, 2012: 59)

Hlavním rozdílem formulací R2P a Článku 4 je, že zatímco v R2P se připouští možnost intervence, pokud stát zcela zjevně selhává nebo je neochotný chránit své občany, AU může intervenovat bez svolení cílového státu a konkrétní podmínky nejsou stanoveny. R2P přiděluje významnou funkci RB, prostřednictvím které jsou jakékoliv akce prováděny, na druhou stranu AU nutnost autorizace akce Radou bezpečnosti vůbec nezmiňuje. (Kuwali, 2009:1) Vzhledem k obsahu zakládající smlouvy AU nebylo překvapivé, že většina subsaharských afrických států R2P na Světovém summitu podpořila. Článek 4 zakládající smlouvy znamenal pro AU ambiciózní plán, jak řešit časté africké vnitrostátní konflikty; schválením R2P role AU ještě povýšila, protože II. pilíř vyzdvihuje spolupráci mezi OSN a regionálními organizacemi, především v oblasti prevence a budování kapacit. V teorii má tak AU velký potenciál být efektivním nástrojem pro urovnávání často velmi napjatých vnitrostátních sporů. Reálný stav bude analyzován v druhé části práce.

1.5.3 Nevládní organizace a R2P

Podobně jako státy i NGOs rozdělil koncept na tábor podporovatelů a tábor skeptiků. Nejvýraznější postavení na podporu R2P zaujalo 5 humanitárních a lidsko-právních NGOs,¹⁸ které se v období po Světovém summitu snažily pomáhat s implementací a operacionalizací konceptu. Na jeho propagaci založily Globální středisko pro odpovědnost za ochranu (GCR2P),¹⁹ které má primárně provádět a publikovat analýzy a zprávy a sbírat a vyhodnocovat data o R2P. Vedle těchto aktivit NGOs monitorují dodržování lidských práv v konkrétních zemích a předávají informace OSN. Také organizují veřejnou osvětu, aby se zvýšilo povědomí o principech R2P a například WFM zacílilo kampaň na občanskou společnost v různých regionech světa, aby zjistilo názor obyvatel na R2P. (Bílková, 2010: 61)

1.6 Problémy, úskalí a výzvy konceptu

Hlavními a nejčastěji zmiňovanými (jak akademiky, tak politiky) problémy konceptu jsou jeho vágnost a neurčitost. V rámci každého pilíře nalezneme formulace, které jsou nejasné a nijak nespecifikované, a tím může koncept působit nepropracovaně a příliš povrchně. I. pilíř je ze všech tří nejsrozumitelnější, stát má primární odpovědnost chránit své obyvatele a má se zaměřit především na prevenci. V Závěrečném dokumentu sice chybí jakékoliv doporučení, jak by měl stát prevenci zajišťovat, Ki-munova zpráva o implementaci však již určité návrhy a postupy přináší.²⁰ Ve II. pilíři se koncept obrací k funkci OSN, která má být asistentem států při naplňování jejich povinností. U této části R2P se objevuje problém, který platí i v souvislosti s III. pilířem. OSN by mělo činit nátlak na státy, které své závazky nenaplnují, předpokládá se, že OSN jako jediná v rámci mezinárodního společenství disponuje dostatečnými prostředky a oprávněností tak konat. Zapomíná se při tom na fakt, že OSN (jíž se většinou myslí RB nebo VS, které mají dle Charty nejvíce pravomoci), je organizace tvořena členskými státy, které chtějí i prostřednictvím OSN prosazovat své zájmy. Pro efektivní používání R2P by pak musel například stálý člen RB sankcionovat svého obchodního spojence, tedy upřednostnit závazky spojené se svým

¹⁸ Patří mezi ně: Oxfam International, International Crisis Group, Human Rights Watch, Refugees International a WFM – Institute for Global Policy

¹⁹ Tento think tank sídlí v New Yorku a je podporován a spolufinancován Austrálií, Belgií, Francií, Kanadou, Nizozemím, Norskem, Rwandou a Velkou Británií a dalšími soukromými nadacemi. Více informací je dostupných na webových stránkách GCR2P: <http://www.globalr2p.org/>

²⁰ Viz podkapitola 1.3.1 I. pilíř.

členstvím v OSN před státními zájmy. V praxi tento faktor často vede k nepružnosti a neakceschopnosti.

Třetí pilíř je nejproblematictější. Uděluje OSN právo jednat, jestliže stát **zcela zjevně selže** při ochraně obyvatelstva. Termín zcela zjevně selže je jednou z klíčových podmínek pro legitimitu intervence OSN, proto jeho nejednoznačnost koncept poškozují. Co znamená zcela zjevné selhání a jak se takové selhání dokazuje? Tím, že je tato formulace tak neurčitá, dává prostor pro různé výklady a možná zneužití. I následující princip pilíře - provedení reakce ve **správný čas a přiměřeně** zvoleným způsobem je nejasně formulován. Kdy končí role státu jako primárního nositele R2P a přesouvá se na mezinárodní společenství? Problém nalézt hranici, na které už je utrpení obyvatel neakceptovatelné, a je třeba jednat, je jednou z nejobtížnějších výzev pro mezinárodní společenství, kterou R2P přineslo. Vývoj konfliktu v Dárfúru je toho jasným příkladem. Tento sporný bod zároveň poukazuje na stále přítomný rozpor principu suverenity a principu odpovědnosti za ochranu občanů. Právě z respektu ke svrchovanosti států a strachu ze vzniku precedentu jsou akce podle III. pilíře v RB dlouho diskutované ale zřídka používané.

Význam RB při uplatňování III. pilíře je nezpochybnitelný. Zároveň ale pravomoci, kterými RB disponuje, znamenají další úskalí konceptu. Není možné žádným způsobem zakázat stálému členovi použití práva veta. Profesor Thakur vidí řešení v tom, že by se stálí členové dohodli na nepoužívání veta v situacích, kdy by měla být schválena vojenská intervence na ochranu obyvatel, pokud by tato intervence měla podporu většiny. Sám však toto řešení připouští jen za předpokladu, že nejsou dotčeny životně důležité zájmy stálých členů. (Thakur, 2004: 9) Nejen v souvislosti s R2P vyvolává právo veta u odborné i laické veřejnosti debatu o nutnosti reformy RB. Redefinice práva veta by ulehčila OSN potenciální uplatnění konceptu. (Zpráva Human Rights Center, 2007: 52)

Dalším problémem, který se však netýká obsahu konceptu ale jeho implementace, je pasivní postoj států k R2P po schválení Závěrečného dokumentu v roce 2005. Profesor Bellamy poukazuje na to, že od roku 2005 se RB v souvislosti s konkrétní krizí k R2P odvolávala pouze jednou, a to právě v případě Dárfúru rezolucí 1706. To podle Bellamyho vypovídá o tendenci zmiňovat R2P jen v obecně

tematických rezolucích, zatímco v konkrétních případech se RB koncept použít zdráhá. (Bellamy, 2010: 145) Tento problém je propojen s překážkami zmíněnými výše, jelikož může být odůvodněn špatnou interpretací R2P vzhledem k jeho neurčitosti a obecnosti, tudíž členové RB nevědí, v kterých situacích přesně se mohou k R2P odvolávat. Nebo může být tato pasivita vysvětlena ochranou zájmů stálých členů v konkrétních případech, ve kterých by sice princip III. pilíře R2P mohl být uplatněn, ale kvůli právu veta je jakákoliv akce zablokována.

Bellamy jmenuje 3 klíčová témata, která podle něj zdržují implementaci R2P. Prvním je otázka rozdělení pravomocí mezi RB a VS; někteří kritici R2P odmítají implementaci konceptu, dokud nebude provedena reforma RB, která by zvýšila počet členů. Zároveň chtějí posílit roli VS, které by mělo formálně dohlížet na aktivity RB v oblasti R2P. Druhým tématem je stálá otázka možného zneužití konceptu, ke které vybízí křehký vztah mezi potenciální schopností R2P legalizovat vojenský zásah v suverénním státě a nesrozumitelnou formulací toho, kdy je možné vojenskou intervenci zahájit. Třetím tématem je potřeba vybudovat systém včasného varování, který by měl být součástí preventivních opatření dle I. a II. pilíře. Některé členské státy mají obavu, že shromažďování informací a jejich vyhodnocování OSN by mohlo být snadno zpolitizováno a mohlo by vést k porušení principu suverenity. (Bellamy, 2010:148) Tyto nevyjasněné otázky je nezbytné vyřešit, aby mohlo dojít k úplnému přijetí konceptu v mezinárodním společenství.

Profesor Edward Luck²¹ se ve svém textu věnuje problematice univerzálního použití R2P. Koncept by měl platit stejně na malé státy, velmoci, bohaté i rozvojové země. Měl by bezpodmínečně platit na všechny případy 4 jmenovaných zločinů nehledě na to, že případy se liší například mírou krutosti. Principy R2P jsou sice univerzální, přesto jsou opatření používána selektivně. Významným faktorem této selektivnosti je kromě opakovaně zmíněné role národních zájmů též zhodnocení potenciální úspěšnosti akce. Luck předpokládá, že pokud bude shledána nízká šance na úspěch konceptu, RB nebude ochotna R2P uplatnit. A vzhledem k velkému množství páchaných zločinů v odlišných částech světa, které pod R2P spadají, není realizovatelné, aby bylo ve stejný

²¹ Edward Luck byl mezi lety 2008 - 2012 speciálním poradcem generálního tajemníka OSN pro R2P.

okamžik prováděno efektivně více operací v různých částech světa.²² Za této situace platí princip selektivity, dle něž bude vybrán takový případ, u kterého má mezinárodní společenství vyšší šanci na úspěch. (Luck, 2010: 353) Tento způsob výběru může být vnímán nevládním sektorem jako nespravedlivý a nemorální, jeho eliminace je však nerealizovatelná, neboť by byla možná jen v případě, kdyby byl rozhodovací proces v OSN apolitický.

V neposlední řadě je úskalím konceptu nevyjasněnost jeho povahy. Otázka povahy R2P je často diskutovaný a komplikovaný problém, na což poukazuje skutečnost, že státy, právní experti ani politologové nejsou schopni nalézt shodu. Závěrečný dokument povahu R2P nedefinuje. Původní zpráva ICISS mluví o R2P jako o „*řídícím principu*“. (ICISS, 2001: Xi) Kofi Annan koncept rozděluje; principy II. a III. pilíře považuje za vznikající normu, odpovědnost státu chránit své obyvatelstvo již chápe jako normu existující. Některé státy, mezi něž se řadí USA, berou R2P jako morální závazek, jiné státy, jako je například Island, jej vidí jako formální právní dokument. (Bílková, 2010: 90)

Veronika Bílková ve své knize rozděluje koncept do tří norem. První norma je spojena s I. pilířem a je závazná pro státy, které mají *povinnost* chránit své občany před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Druhá norma se týká druhého pilíře, a na rozdíl od první normy již neukládá státům povinnosti, ale poskytuje pouze doporučení. Třetí norma je věnována III. pilíři a jednoznačně právní normou není. V Závěrečném dokumentu, který je sám jen politickým dokumentem, vynechává slovo *povinnost* mezinárodního společenství jednat a nahrazuje ho slovem *připravenost*. Tato norma dává RB možnost provádět kolektivní akce, ale nevyžaduje je. Formulace v Závěrečném dokumentu počítá s tím, že RB se v konkrétní situaci bude rozhodovat dle morálních zásad a zvolí vojenskou akci, pokud to bude vhodné a správné řešení, i když to RB žádný právní dokument nepřikazuje. Koncept nemůže být z mezinárodněprávního pohledu chápán jako jedna norma, ale pro vhodnější interpretaci musí být rozdělen do několika množin. Zatímco I. pilíř a část III.

²² Luck říká, že kdyby bylo prováděno více operací uplatňujících R2P najednou, musely by být použity kapacity, které jsou k dispozici i pro provádění jiných politik OSN, a ty by pak v jiných oblastech chyběly.

pilíře²³ jsou postaveny na základě existujících mezinárodních právních norem, zbylé závazky především spadající pod II. pilíř jsou považovány za novátorské a ne zcela právně srozumitelné. (Bílková, 2010: 91-98)

²³ Část týkající se úpravy pravomocí RB. Více k tématu viz kapitola Jakou má R2P povahu? v BÍLKOVÁ, Veronika (2010). *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.

2. Konflikt v Dárfúru

Konflikt v Dárfúru je v médiích i některými NGOs, politiky a akademiky zjednodušeně popisován jako konflikt mezi Araby a Afričany. Alex de Waal²⁴ je jedním z hlavních kritiků tohoto označování dárfúrského problému a používání africko-arabské dichotomie považuje z historického a antropologického hlediska za nepřesné. Dárfúrští Arabové jsou také domorodí obyvatelé oblasti a Afričané tmavé pleti. Podle de Waala nejsou mezi těmito dvěma skupinami žádné znatelné rasové či náboženské rozdíly. Všichni žijí v regionu několik století, jsou muslimové a po dlouhou dobu byli jejich největšími problémy spory o půdu a krádeže velbloudů. Proto nelze touto dichotomií vysvětlovat masové vraždění jedné ze skupin, které v roce 2003 propuklo. (de Waal, 2004a: 9) Pro pochopení celého problému Dárfúru není možné zaměřit se jen na období po roce 2003 a je třeba ho analyzovat v kontextu dlouhodobého politického, ekonomického a migračního vývoje regionu.

2.1 Vývoj před rokem 2003

2.1.1 Populace v Dárfúru

Dárfúr je nejzápadnější provincie Súdánu a má přibližně stejnou rozlohu jako Francie. Žije v něm zhruba 6 milionů obyvatel. Složení obyvatelstva v Dárfúru je velmi heterogenní a skládá se ze zhruba 80 etnických skupin. Nejpočetnějším etnikem jsou Fúrové, do které patří asi 1 000 000 Dárfúranů. Dalšími početnějšími skupinami jsou Zaghawa, obývající především severozápad regionu, a Masalíté na západě Dárfúru. Obě skupiny mají zhruba po 350 000 příslušnících. Pokud bychom chtěli odlišit skupiny dle současného diskursu, pak tato etnika spadají do skupiny obyvatel Dárfúru afrického původu. Do skupiny arabských Dárfúranů patří skupina dříve kočovných pastevců, kteří jsou dnes již více usazení, skupiny drobných zemědělců a obyvatelé měst. Tyto skupiny se identifikují jako Abbala nebo Baggara. (Ibrahim, 2007:12)

Původní obyvatelstvo Dárfúru se skládalo ze tří skupin: arabští nomádi, západoafričtí rolníci a otroci z jihu. A jejich původ se datuje do doby v sultanátu Dar

²⁴ Alex de Waal je britský spisovatel se zaměřením na africký region. Během let se vyprofiloval jako expert na konflikty v Súdánu a byl například mediátorem mise AU v Dárfúru

Fur,²⁵ který v oblasti vznikl v roce 1650. (Mamdani, 2010: 7) Během 18. století se v regionu formalizoval a rozšířil tzv. hakura systém. Dnes je tento systém popisován jako „kmenové vlastnictví půdy“. Systém však nebyl přímo kmenový. Držitelé hakury byli jmenováni soudem, oprávněni vybírat poplatky od lidí žijících v jejich působišti. Tito pověřeni vlastníci se pak často stávali místními vládci, nezávislími na sultánovi. Úřad se stal dědičným a dominantní skupina v teritoriu se stala kmenem vůdce hakury. Kmeny se však konstituovaly i bez pověření soudu. Hakura byl tradiční systém vycházející z lidu. Práva vlastníka hakury vznikla na základě feudální soudní pravomoci a nikdy se nestala absolutním vlastnickým právem. Tyto rozdíly mají větší než jen historickou důležitost, protože ovlivnily politické strategie aktérů boje o půdu, který se v Dárfúru rozhořel na přelomu 21. století. Správné pochopení tohoto vývoje by mohlo pomoci nalézt řešení současné krize. (Flint, de Waal, 2008: 7)

2.1.2 Koloniální období

Sultanát zůstal nezávislý až do jeho kolonizace Turky na konci 19. století. Nadvláda Turků trvala pouze 10 let, avšak vzápětí (na počátku 20. století) byl Dárfúr kolonizován Británií. V první fázi byl Dárfúr formálně nezávislý, úplná kolonizace byla dokončena v roce 1922, kdy byl Dárfúr plně začleněn do anglo-egyptské kolonie Súdánu. (Mamdani, 2010: 7) Jediný zájmem Británie v Dárfúru bylo udržet pořádek. Základem britského řízení byl systém tzv. „domorodé správy“, jejímž principem bylo, že vůdce kmene dostal na starost jeho správu v zastoupení za vládu. (Flint, de Waal, 2008: 11) Fungovalo to tak, že byl přidělen konkrétní „domov“ (dar) konkrétní skupině a byla jim předána primární jurisdikce nad správou civilních záležitostí v teritoriu. Dle tohoto principu získala „dar“ většina z 35 nesourodých dárfúrských skupin a Fúrové, nejpočetnější etnická skupina v Dárfúru, ztratili politickou převahu. (de Waal, 2004b: 25-27)

Od roku 1922 byl Dárfúr Británií politicky, společensky i ekonomicky marginalizován a po získání nezávislosti v roce 1956 v této linii pokračovala i centrální vláda. (Okeke, 2008:9) Ekonomická situace v regionu byla špatná, poskytované zdravotní služby i systém vzdělávání byly na velmi nízké úrovni. (de Waal, 2004b: 25-

²⁵ Dar Fur v přesném překladu znamená *domov Fúru*. Fúrové jsou nejpočetnější kmen obývající Dárfúr.

27) Problémy v regionu, které v roce 2003 vyústily v konflikt, tudíž existovaly již od roku 1922 a postupně se stupňovaly.

2.1.3 Vývoj po získání nezávislosti

Na počátku 60. let založili dárfúrstí intelektuálové Dárfúorskou obrozeneckou frontu (DRF), jejíž hlavním cílem bylo řešení dlouhotrvajícího zaostávání Dárfúru v porovnání se severními regiony země. Hnutí požadovalo spravedlivou distribuci národního bohatství a zastoupení ve vládě. Již v této době se formovala také radikálnější uskupení,²⁶ ta ale neměla širokou podporu v intelektuálské vrstvě obyvatel. Ti v té době ještě chtěli prosazovat požadavky mírovou a ústavní cestou. V druhé polovině 70. let nastala další fáze pokusů Dárfúranů získat větší vliv v politických procesech země, proto se zformovala Dárfúorská rozvojová fronta (DDF). V té době v Súdánu vládl vojenský režim J. Nimeiryho²⁷, ale v 70. letech se uskutečnilo několik pokusů o jeho svržení, jichž se účastnili i lidé z řad dárfúorských elit. (Battahani, 2009: 58)

Nimeiry na tyto pokusy reagoval dílčími reformami a v roce 1980 byl odhlasován dodatek súdánské ústavy umožňující určitý stupeň autonomie a decentralizace. Reforma rozdělila severní Súdán do pěti celků: severní, východní, centrální, Kordofán a Dárfúr a ustavila vznik regionálních vlád. Problémem bylo, že regionální vlády sice získaly určitou moc do svých rukou, nicméně finančně zůstaly zcela závislé na dotacích centrální vlády. Systém dotací nebyl stanoven žádným zákonem, a tím se vytvořilo korupční prostředí a prostor pro zvýhodňování příznivců vládnoucího režimu (Daly, 2010: 222-223) V této době se v Dárfúru postupně zformovaly dvě proti sobě stojící skupiny. Na jedné straně kočovné arabské skupiny, kmen Zaghawa a Muslimské bratrstvo a na straně druhé Fúrové, kmen Tunjur a část dárfúorských městských elit. (Battahani, 2009: 59)

V období od získání nezávislosti po reformy na počátku 80. let probíhaly v regionu etnické i kmenové boje o přírodní zdroje, pastviny i hospodářská zvířata. Většinu těchto konfliktů však měly vládní orgány pod kontrolou a byly vyřešeny formou tzv. konferencí kmenového usmíření a systémem domácích mechanismů řešení

²⁶ Hnutí Sunni a al Lahib al Ahmar

²⁷ Nimeiryho režim vládl v Súdánu mezi lety 1969-1985.

konfliktů, který byl řízen místními autoritami, a v zemi měl dlouhodobou tradici.²⁸ Vedle toho dlouhotrvající spory mezi Dárfúrem a centrální vládou bylo těžké jakkoliv řešit vzhledem k tomu, že bohaté vládnoucí elity v Chartúmu považovaly dárfúrské vůdce za separatisty a naopak chování vládnoucí garnitury bylo zase druhou skupinou vnímáno jako rasistické. (Battahani, 2009: 58)

Kromě výše zmíněných tenzí uvnitř Dárfúru a mezi Dárfúrem a centrální vládou mělo v 80. letech na zvýšení napětí v oblasti vliv několik dalších faktorů:

- Období sucha v letech 1983 a 1985 způsobila obrovský hladomor v regionu, který zasáhl především severní Dárfúr a zapříčinil stěhování velké části obyvatel na jih.
- Bojující skupiny v občanskou válkou zmítaném sousedním Čadu překračovaly hranice mezi oběma zeměmi, tím se moderní zbraně staly snadněji dostupné v Dárfúru i v celém Súdánu a občanská válka v Čadu tak měla za následek militarizaci Dárfúru.
- V té době se navíc k Dárfúru a Súdánu obecně přibližovala přistěhovalecká vlna ze západní Afriky, jež k politické stabilizaci v zemi rovněž nepřispěla. (Battahani, 2009: 58-59)

V roce 1983 byla ustavena nová regionální vláda v Dárfúru a obyvatelé zasažení hladomorem nutně potřebovali dávky potravinové pomoci. Regionální vláda však neobdržela od Chartúmu dostatečné finanční zdroje a nebyla schopna sama krizi řešit. Vládnoucí režim neposkytl (s ohledem na závažnost krize) dostatek adekvátních prostředků, protože nepovažoval situaci v Dárfúru za svou prioritu. A Nimeiry nakonec vinil regionální vládu, že jej o hladomoru neinformovala. (Daly, 2010: 231) Zhoršující se přírodní podmínky, negativně dopadající na severní část Dárfúru, vedly k masivní vlně migrace do centrální části Dárfúru. Tato oblast byla obývána převážně Fúry a dalšími dárfúrskými etnickými skupinami, které byly v oblasti usazeny dle tradičních principů vlastnění půdy, a proto příchod nových etnických skupin do oblasti způsobil celou řadu komplikací. Půda nebyla dostupná pro všechny a stávající systém politické

²⁸ Princip spočíval v tom, že vláda vykonávala roli prostředníka a vyjednače, dokud obě strany konfliktu nepřistoupily na dohodu. Na dodržování podmínek dohody oběma stranami pak dohlížel předem určený garant z řad místních respektovaných autorit.

moci v regionu se musel přizpůsobit, aby vyhovoval i nové početné skupině obyvatel, která se do regionu přistěhovala natrvalo a požadovala přístup k přírodním zdrojům a zastoupení v místní samosprávě. (Battahani, 2009: 59)

Ve stejném období (rok 1983) propukla nová válka mezi SPLM/A²⁹ a centrální vládou v jižním Súdánu. V souvislosti s válkou na jihu se v druhé polovině 80. let ministerský předseda Súdánu al-Mahdi rozhodl, že arabsky mluvící nomádi (Baggara) v jižním Dárfúru dostanou zbraně, aby se mohli bránit před útoky SPLM/A. Právě z řad ozbrojených nomádů vznikly později milice Džanžavíd, které poskytnuté zbraně nakonec použily proti svým severským sousedům – kmenům Fúru, Masalitů a dalším. (Battahani, 2009: 59)

V roce 1985 dlouhodobá represe obyvatel, nedostatek potravin a zvyšování cen zvedly vlnu protestů ze strany vzdělané vrstvy (advokáti, lékaři, učitelé) a studentů. Po řadě demonstrací a stávek byl nakonec Nimeirův režim svržen a byl ustaven prozatímní kabinet, který měl za úkol připravit volby. (Mamdani, 2010:230) Volby se konaly v dubnu 1986 a zvítězil v nich Sadiq al-Mahdí, lídr politické strany Umma, který vytvořil vládní koalici s několika menšími stranami. Voleb se nově účastnila Národní Islámská Fronta (NIF),³⁰ politická strana Muslimského bratrstva, která byla do parlamentu zvolena, a stala se formální opozicí vlády. (Daly, 2010: 235)

2.1.4 Aktivizace Arabského shromáždění

V druhé polovině 80. let v Dárfúru došlo ke zformování nových antagonistických bloků. Jedním z nich bylo „Arabské shromáždění“ (AS), jehož výkonný výbor³¹ v roce 1987 poslal ministerskému předsedovi Súdánu dopis, ve kterém si jehož členové stěžovali na své marginální postavení v dárfúrské samosprávě, a požadovali 50% zastoupení v regionální vládě. AS hrozilo použitím síly, pokud jejich požadavky nebudou vyslyšeny. (Kiernan, 2007:594-595) AS tvrdilo, že arabské kmeny reprezentují 70% populace Dárfúru a z hlediska ekonomického, společenského i

²⁹ Súdánské lidově osvobozené hnutí/armáda vznikla v roce 1983 a byla vůdčím opozičním hnutím proti centrálnímu režimu v Chartúmu, především v boji za nezávislost jižního Súdánu.

³⁰ NIF je islamistická politická organizace, která odmítá sekulární stát a podporuje vládu podle práva Šaría.

³¹ Složen z prominentních dárfúrských Arabů.

politického jsou v regionu dominantní. Proto podle nich musí mít také odpovídající zastoupení ve vedení Dárfúru. (Flint, de Waal, 2008: 50) Ideologie AS byla postavena na myšlence nadřazenosti Arabů v regionu a aktivizace AS začala znepokojovat nearabské Dárfúřany. Ideologie AS, šířená ve veřejně dostupných dokumentech, totiž představila detailní plán, jak násilným způsobem získat území, na kterých jsou usazeny nearabské kmeny, a osídlit je arabskými nomádskými kmeny. (Battahani, 2009:61-62)

Vláda Mahdího v té době uzavřela „obchod“ s Libyí, které výměnou za zbraně neformálně dovolila použít Dárfúr jako dočasnou základnu, odkud mohla libyjská vojska útočit na sousední Čad. V této souvislosti se do Dárfúru přemístily tisíce libyjských jednotek i arabských uprchlíků z Čadu. To vedlo k ještě větší destabilizaci regionu a v roce 1987 propukla válka mezi arabskými kmeny a Fúry. Ve válce bylo zabito tisíce lidí a stovky vesnic byly spáleny. Válka byla nakonec ukončena v roce 1989 díky tradiční mezikmenové konferenci, na které se dospělo ke křehké mírové dohodě. (Flint, de Waal, 2008: 24)

2.1.5 Nástup režimu prezidenta Bašíra

Ideologie AS vedla k vážné etnické polarizaci v regionu a k mobilizaci obou skupin. Nastolením nového islamistického režimu NIF v Súdánu v roce 1989 etnizace celého konfliktu ještě výrazně vzrostla. Nový prezident Umar al-Bašíř³² je islamista a „arabocentrista“ a právě jeho vláda je velkou měrou odpovědna za etnické napětí, které je od roku 1989 pro Dárfúr charakteristické. Nástupem islamistického režimu v zemi se najednou začalo napětí v Dárfúru dávat do souvislostí s etnickou příslušností. Strany sporů se definovaly jako Arabové nebo Afričané; konflikt (původně o zdroje, zemědělskou půdu, vodu a politické zastoupení) měl najednou rasovou a ideologickou dimenzi. Chartúmská vláda začala obsazovat vysoké posty v regionálních (i národních) vládách spojenci režimu arabského původu. Režim také oproti předchozím vládám změnil svou politiku vůči tradiční kmenové správě regionu a začal zasahovat do kmenových záležitostí, aniž by bral ohled na místní zvyklosti a tradice. (Battahani, 2009: 61-63)

³² Umar al-Bašíř je prezidentem Súdánu do současnosti. K moci se dostal svržením vlády premiéra Mahdího. V roce 2008 byl ICC obviněn ze spáchání zločinů genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v Dárfúru.

V první polovině 90. let začala centrální vláda Dárfúr postupně reformovat. Historicky jeden region Dárfúr byl rozdělen na tři samostatné státy: Severní, Západní a Jižní.³³ Vláda toto nové uspořádání odůvodnila tím, že je to dobrý způsob, jak získat populační rovnováhu – velká početní skupina Fúrů bude v jednom státu a ostatní skupiny ve zbylých dvou. Odpůrci režimu s tímto argumentem nesouhlasili a tvrdili, že je to naopak záminka režimu, jak rozdělit nejpočetnější etnikum v Dárfúru – Fúry, které se následně rozpadlo na menšiny roztroušené ve všech třech státech. (Barltrop, 2010: 31) Další změna přišla vzápětí. V roce 1995 guvernér Západního Dárfúru reformoval stávající kmenovou hierarchii a rozpoutal tím válku. Arabové, kteří postupně utvořili (především díky imigrační vlně z Čadu) čtvrtinu populace Západního Dárfúru, byli nedostatečně zastoupeni a frustrováni vyloučením z účasti v místní samosprávě. Narozdíl od jiných částí Dárfúru, v Západním neměly arabské kmeny ani soudy. Během období sucha v první polovině 80. let byly dokonce arabským kmenům místními úředníky odepřeny přiděly potravin. Podle Masalitů tito Arabové nebyli občané Dárfúru nýbrž Čadu. Masalité je vinili z vyčerpání místních zdrojů obživy. Reforma Západního Dárfúru v roce 1995 přišla příliš pozdě, byla příliš extrémní a popudila obě skupiny proti sobě. Místní guvernér vytvořil 8 nových správních celků a 7 z nich předal do rukou vůdců arabských kmenů, kteří obdrželi titul princ. Postupně se situace obrátila a Masalité se stali marginalizovanou skupinou. (Flint, de Waal, 2008: 58)

Masalité proti rozdělení regionu protestovali a Chartúm reagoval nahrazením civilního guvernéra vojenským. Nový vojenský guvernér okamžitě zatkl vůdce Masalitů, kteří protest organizovali, a nařídil jejich mučení. (Mamdani, 2010: 234-235) Guvernér současně vydal nařízení měnící původní správní systém Západního Dárfúru. Jeho struktura, tituly i symboly byly nahrazeny arabskými. (Battahani, 2009: 63) Tyto okolnosti měly za následek dramatické zhoršení vztahů mezi Masality a arabskými kmeny v Západním Dárfúru. (Battahani, 2009: 64) V srpnu 1995 mezi nimi propukly ozbrojené střety. Vzhledem k tomu, že tradiční správní systém v Dárfúru byl zničen, ani tradiční mechanismy řešení lokálních sporů už v novém prostředí nemohly fungovat. Pro urovnání bojů mezi Masality a arabskými kmeny v Západním Dárfúru bylo v roce 1996 sice zorganizováno několik usmiřovacích konferencí, bohužel s nulovým efektem. (Mamdani, 2010: 235) V roce 1995 se do konfliktu přímo zapojila Chartúmská vláda,

³³ Hlavními městy (ve stejné pořadí) byly určeny: El Fasher, Geneina a Nyala

kteřá si chtěla v Dárfúru udržet moc. Vláša začala používat represivní složky státní moci i ozbrojené milice Džanzavíd na potlačení protestů kmenů, které se odmítly podřídít novému pořádku. Začaly se objevovat zprávy o znásilněních a masovém vraždění. (Battahani, 2009: 64)

Většina změn, které chartúmská vláda v 90. letech v Dárfúru zavedla, byla zcela zjevně namířena proti Fúrům a Masalitům, dvěma největším nearabským kmenům v Dárfúru. Stále větší zasahování Chartúmu do místních konfliktů vedlo k tomu, že si různé etnické skupiny založily milice, které postupně cvičily a vyzbrojovaly. (Mamdani, 2010: 235)

V roce 1999 se NIF rozdělil do dvou politických uskupení, částečně etnicky polarizovaných. První vedeno prezidentem Bašírem reprezentovalo arabské kmemy a zformovalo se do vládnoucí politické strany NCP.³⁴ Druhé, v čele s Hassanem al-Turábím³⁵ se oddělilo a odešlo do opozice v rámci politické strany PNC. (Mamdani, 2010: 236) Právě Turábí měl podle nepotvrzených domněnek hrát významnou roli při vyhocení vzpoury v Dárfúru proti Bašírově centrální vládě. (Okeke, 2010: 74)

2.1.6 Vývoj po roce 2000

K eskalaci konfliktu směřoval vývoj v Dárfúru mnoho let. Bezprostředním spouštěčem války v roce 2003 se však staly dvě události. První bylo vydání tzv. Černé knihy v roce 2000. Tento dokument popisoval (včetně statistických údajů) dlouholetou politickou a ekonomickou marginalizaci určitých skupin obyvatel Súdánu. (Okeke, 2008: 9) Kniha upozorňovala na vyloučení určitých skupin obyvatelstva z politické participace v regionálních vládách i z vládnoucích struktur na celostátní úrovni. Většina postů s důležitými rozhodovacími pravomocemi v celostátních úřadech byla obsazena lidmi převážně ze severní a centrální oblasti Súdánu, kteří jsou často potomci vládnoucího establishmentu a nemají žádné znalosti o okrajových oblastech země. Podle Černé knihy nebyly jazyky a kultura marginalizovaných skupin v celostátních médiích téměř užívány a ve státní televizi i rádiu převažovaly arabské pořady, jako by

³⁴ NCP je současná vládnoucí politická strana, která vzešla z NIF a sdílí s ní stejnou ideologii.

³⁵ Hassan al-Turábí je súdánský politik, dlouholetý ideologický vůdce NIF, který se po roce 1989 podílel na tvorbě politik spojující islám s novým islamistickým režimem v zemi. Patří mezi zastánce tvrdé islamistické linie.

byl Súdán jednojazyčný. (Yongo-Bure, 2009: 70) Autorství dokumentu, ilustrující také nerovnoměrnou a nespravedlivou distribuci bohatství v zemi, je přisuzováno intelektuálním elitám z Dárfúru, určité náznaky ukazují také na napojení na Turábího, který se měl údajně podstatnou měrou podílet na zveřejnění a šíření Černé knihy. (Okeke, 2010: 74)

Druhým spouštěčem bylo podepsání prvních mírových protokolů mezi súdánskou vládou a SPLM/A na jihu země v roce 2002. Tato skutečnost vyvolala napětí mezi arabskými skupinami v Dárfúru, které se obávaly, že toto příměří vyvolá změny v mocenské struktuře celé země, a proto se rozhodly využít svých kontaktů na centrální islamistickou vládu a definitivně vyřešit dlouhotrvající spor o půdu s nearabskými kmeny. Jak islamistická vláda, tak arabské milice v Dárfúru byly křídly ideologického expanzionistického hnutí, vystupujícího proti historickým právům na půdu nárokovaných domorodými nearabskými kmeny. Tato ideologická shoda posílila jejich spojenectví, a proto centrální vláda podpořila arabské kmeny ve fyzickém odstraňování nearabských kmenů z jejich území. (Battahani, 2009: 64)

Směr, jímž se vývoj v regionu ubíral, vedl k postupnému formování hlavních skupin rebelů v Dárfúru. Hlavními účastníky ozbrojeného odporu byly kmeny – Fúrové, Masalité a Zaghawa, jejich činnost však nebyla příliš koordinovaná. Z Turábího opoziční frakce se vyprofilovalo Hnutí za spravedlnost a rovnost (JEM), což byla islamistická skupina, a jeho vůdcem se stal Khalil Ibrahim, bývalý funkcionář Bašírovy vlády. Hnutí mělo podporu napříč různými etnickými skupinami v Súdánu. Druhou významnou skupinou rebelů se stala Súdánské osvobozené hnutí/armáda (SLM/A).³⁶ Do čela SLM/A se postavili dva vůdci: Abdul Wahid al Nur, který patří do kmene Fúrů, a Minni Minawi z kmene Zaghawa. Vzhledem k silné rivalitě mezi oběma lidry SLM/A a názorové rozdílnosti mezi nimi a vůdcem JEM Ibrahimem nikdy nedošlo ke vzniku sjednoceného politického uskupení. (de Waal, 2007: 1040) Obě skupiny byly nespokojeny se stávající situací v Dárfúru, ale zatímco JEM chtělo Bašíra svrhnout, SLM preferovalo celostátní politické reformy, jejichž součástí by byl federální systém země s většími pravomocemi a ekonomickými zdroji pro Dárfúr. (Traub, 2010: 4)

³⁶ Fúrové původně utvořili DLA – Dárfúrskou osvobozující armádu, ale poté, co se k nim připojila část kmene Zaghawa, se přejmenovali na SLM/A.

2.2 Propuknutí války v roce 2003 a následující vývoj

Během roku 2002 Arabské milice Džanžavíd, které do té doby podnikaly útoky proti jižním Súdáncům, měly od vlády vzhledem k postupnému směřování k podepsání mírové dohody mezi vládou a jihem přikázáno s útoky přestat. A tak se Džanžavíd přesunul na sever a začal s raziemi proti kmenům Fúrů, Masalitů a Zaghawa za účelem získání více půdy a moci v Dárfúru. Ke konci roku 2002 se násilí páchané Džanžavídem stupňovalo (zabito bylo kolem 2000 lidí) a SLM/A se rozhodla pro odvetné akce. (Ibrahim, 2007: 13) Nulová snaha centrální vlády, jejíž pozornost byla koncentrována na řešení konfliktu se SPLM/A na jihu Súdánu, zastavit nájezdy arabských milicí, byla nearabskými kmeny vnímána jako jejich napomáhání. (Flint, de Waal, 2008: 116) Ke konci roku 2002 zahájila SLM/A sérii menších útoků na vládní cíle v Dárfúru. JEM následovalo s prohlášením, že bude postupovat ve spolupráci se SLM/A. (Barltrop, 2010: 32)

Vládní představitelé v Chártúmu neměli jednotný názor na to, jakou strategii v dané situaci proti rebelům zvolit. Někteří politici zastávali názor, že se jedná o lokální konflikt, a proto se jím vláda ani neměla zabývat. Druhá skupina se cítila ohrožena Turábím, u něhož se domnívali, že má na útocích podíl, ale ještě více než v Turábím spatřovala hrozbu v militarizaci kmene Zaghawa a v jeho spojení s Fúry. Zastánci tvrdé linie viděli problém v nedostatečných kapacitách súdánské armády. Nově jmenovaný guvernér Severního Dárfúru generál Suleiman prosazoval jiný přístup; chtěl omezit činnost arabských milicí a s rebely vyjednávat. Suleiman si byl vědom vážnosti situace, násilí se stupňovalo a skupiny rebelů pokračovaly ve svém vyzbrojování. Když snaha Suleimana vyjednávat s klíčovými arabskými milicemi, aby vyklidily své základny v centrálním Dárfúru,³⁷ selhaly, pokusil se Suleiman vytlačit tábory z oblasti silou, ale neúspěšně. Ukázalo se, že arabské milice jsou velmi silné a selhání Suleimana ještě více milice povzbudilo v útočení. (Flint, de Waal, 2008: 116-117)

2.2.1 Průběh konfliktu v roce 2003

Na počátku roku 2003 se útoky stupňovaly a v dubnu provedla SLM/A veřejností ostře sledovaný útok na letiště v El Fasher, při kterém zničila vládní

³⁷ Arabské milice tábory postavily v centrálním Dárfúru, v oblasti kolem hor Jebel Marra.

helikoptéry, bombardéry a zabila 75 vojáků. Způsob, jakým byl útok proveden, ukázal vládě, že sílu SLM/A podcenila a že je rebelie kvůli ztrátě kontroly nad Dárfúrem pro Chartúm skutečnou hrozbou. (Traub, 2010: 4) Guvernér Suleiman pořád věřil, že se s rebely dá vyjednávat a některým jejich požadavkům vyjít vstříc, ale velitelé bezpečnostních složek v Chartúmu mohli guvernéra přehlasovat a oni chtěli demonstrovat svoji sílu. Viceprezident Súdánu Ali Osman Taha, který byl hlavním mírovým vyjednávačem vlády, zvažoval obě možnosti, ale nakonec zvolil vojenské řešení konfliktu. (Flint, de Waal, 2008: 117-118) Vládní strategií bylo zlikvidovat JEM, SLM/A a jejich přívržence a podporovat vlastní stoupence v Dárfúru. Chartúm zvolil stejnou taktiku, jakou dříve aplikoval proti SPLM/A na jihu. Vláda využívala arabské milice, prováděla vzdušné bombardování, úmyslně vystěhovávala civilisty z jejich domovů a omezovala činnost humanitárních organizací v oblasti. (Barltrop, 2010: 32) Chartúm uzavřel s jednotkami Džanžavídu dohodu, která výměnou za potlačování rebelie v Dárfúru, povolovala Džanžavídu bezrestně páchat zločiny při cestě za naplňováním vlastních cílů v regionu. (de Waal, 2007: 1040) Zatímco vládní jednotky PDF zacílily své útoky na základny rebelů, jednotky Džanžavídu se zaměřily na města a vesnice, ve kterých se skupiny rebelů nevyskytovaly, a terorizovaly civilní obyvatelstvo. (Traub, 2010: 4)

Poté co poslední pokusy vyjednávání mezi Chartúmem a rebely selhaly, odmítla vláda SLA politicky uzнат a soustředila se jen na mobilizaci a vojenské řešení konfliktu. Hlavním místem bojů se stala oblast podél hranice s Čadem. Vláda zakázala noční vycházení. Rebelové měli v tomto období bojů navrch; v květnu zničili vládní vojenské jednotky v severní oblasti kolem města Kutum, rozšiřovali vojenské operace do stále nových oblastí a během roku 2003 vítězili téměř ve všech střetech s vládními jednotkami. Chartúm se začal obávat ztráty celého Dárfúru. V tomto období začaly skupiny rebelů útočit i na civilní obyvatelstvo. V červnu byla na severovýchodě od Al Fashiru brutálním způsobem zavražděna skupina mladých Arabů³⁸ a další ještě brutálnější útok následoval vzápětí.³⁹ Tyto vraždy měly za následek vlnu pobouření v řadách místních Arabů, kteří požadovali návrat Musy Hilala, vůdce Džanžavídu, který

³⁸ Na studenta a ženu s malým dítětem byla vylita vařící voda.

³⁹ Na severu od města Kebkabiya, byl u studny zatčen muž se svým sedmnáctiletým synem. Muž byl zabit a jeho hlava byla vhozena do studny. Syn byl rozřezán na kusy, které byly umístěny do koženého vaku na hřbet velblouda, který se vrátil do vesnice. Když vesničané viděli, že po zvířeti teče krev, mysleli, že je zraněná, a když ho zastavili, objevili části mladíkova těla.

byl vězněn na pokyn guvernéra Suleimana. Guvernér byl ze své funkce sesazen a Musa Hilal propuštěn na svobodu. Následovalo období nejkrvavějších střetů. (Flint, de Waal, 2008: 122)

V září 2003 se vůdci SLA a zástupci vlády dohodli na 45 dní trvajícím dočasném příměří, na které měla navazovat vyjednávání o mírové dohodě. Vláda však odmítla Džanzavíd odzbrojit, a proto další jednání selhala. Mukesh Kapila,⁴⁰ který byl prostředníkem mezi oběma stranami, popisuje velmi nízký zájem o problém ze strany diplomatů v Chartúmu. V říjnu pak Kapila vycestoval do Washingtonu a do klíčových evropských metropolí, aby informoval nejvyšší vládnoucí představitele o rychle se zhoršující situaci v Dárfúru a chtěl docílit umístění téma Dárfúru na jednací agendu RB OSN. Nezískal však žádnou podporu. V listopadu se páchaní násilí stupňovalo a situace se stala dosti nepřehlednou. Chartúm zakázal vstup do oblasti a zástupci OSN i humanitárních organizací museli cestovat do Čadu, aby získali od uprchlíků informace o dění v Dárfúru. (Traub, 2010: 5) Díky svědectví uprchlíků se začalo postupně hovořit o míře utrpení a páchaného násilí na civilistech. Organizace Amnesty International informovala o nájezdech ozbrojených milicí na vesnice, jejich vypalování a masovém vraždění. V reakci na zveřejňování drastických příběhů Jan Egeland⁴¹ označil humanitární situaci v Dárfúru za jednu z nejhorších na světě. (Clough, 2005: 3)

V prosinci zahájila vláda silnou ofenzívu; boje probíhaly po celém území Severního Dárfúru. V bojích byl zabit Abdall Abakir, vojenský velitel rebelských operací SLA, což způsobilo chaos v řadách rebelů. (Flint, de Waal, 2008: 140)

2.2.2 Průběh konfliktu v roce 2004

9. února vystoupil prezident Bašír v televizi s informací, že rebelové byli poraženi a armáda převzala plnou kontrolu nad Dárfúrem. Bašír prohlásil, že zásadní vojenské operace jsou ukončeny a nabídl milost rebelům, kteří se vzdají. Válka ale pouze vstoupila do další fáze. Poté co se rebelové ze SLA po smrti velitele konsolidovali, začali útočit v dosud boji nezasazených oblastech východního a jižního Dárfúru. SLA atakovala policejní stanice i vládní cíle, a tak se vláda rozhodla stáhnout

⁴⁰ M. Kapila je humanitární pracovník a koordinátor OSN pro Súdán.

⁴¹ Jan Egeland byl mezi lety 2003-2006 zástupce GT OSN pro humanitární záležitosti.

z oblasti policii i jednotky PDF a zesílila mobilizaci milicí Džanžavíd. V březnu pak následovaly další střety. (Flint, de Waal, 2008: 142)

8. dubna po velmi krátkém vyjednávání byla v N'Djameně⁴² mezi vládou a rebely podepsána smlouva o příměří. Tato smlouva byla úspěšána, existovala ve dvou podobách a bez jednotně odsouhlaseného textu. Dohoda povolila AU kontrolovat dodržování příměří v regionu – ustavením mise AMIS, ale již neobsahovala žádný plán, jak to bude AU umožněno. (de Waal, 2007: 1041) Na mírovém vyjednávání se kromě AU podílelo i několik mezinárodních aktérů – Francie, Británie, Nizozemí, USA a OSN. Bohužel v té době se mezinárodní společenství neumělo dohodnout na společném postupu a ani na tom, kdo a jakou částkou bude přispívat AU na její operaci. Angažovanost západních států sice znamenala určitý pokrok, jejich nejednotná strategie však také vedla k neúspěchu dohod i mise AMIS. (Slim, 2004: 823) Dohodnuté příměří bylo oběma stranami brzy porušeno. Do konce července propukly nanovo násilné střety a jejich ohniskem se stala většina východního a jižního Dárfúru. Přestože vláda se ve smlouvě zavázala, že Džanžavíd odzbrojí, opět se tak nestalo. V červenci Džanžavíd společně s vládními jednotkami vybombardovali a spálili na 35 vesnic a zabili téměř 500 civilistů. (Flint, de Waal, 2008:143-144)

2.2.3 Důsledky války v letech 2003-2004

V polovině roku 2004 se začala výrazně zhoršovat situace v přeplněných uprchlických táborech. Uprchlíky sužoval hlad a nemoci a vládou zavedené přísné registrační podmínky bránily snahy humanitárních pracovníků lidem pomoci. Počet obětí umírajících hlady nebo následkem nemocí velmi rychle rostl. V posledních měsících roku 2004 se masové vraždění snižovalo, ale hladomorem trpělo stále více lidí. V dárfúnském konfliktu nebyl hladomor jen smutným náhodným následkem války, nýbrž se jednalo o vojenskou strategii. Během posledních desetiletí byli místní vesničané zvyklí na období hladu a byli schopni nalézt dostatek obživy z místních zdrojů v divočině, a tak přežít i několik měsíců hladovění. V období 2003-2004 Džanžavíd cíleně a s použitím násilí zabraňoval vesničanům poradit si s hladomorem tak, jak byli zvyklí. V dubnu 2004 navštívil tým OSN jeden z táborů v Jižním Dárfúru a zjistil, že úmrtnost je 41krát vyšší než je norma pro mimořádné naléhavé krize. Místní

⁴² Celým názvem N'Djamena Humanitarian Ceasefire Agreement.

uprchlíci popisovali případy, kdy je při sběru volně rostoucích plodů přepadávali ozbrojení muži a zabavovali si je pro sebe. Poté co se zprávy o tragických podmínkách v táborech začaly šířit, se vláda pokusila tábory odstranit a když Kofi Annan přicestoval, aby navštívil jeden z nejhorších táborů v Al Fasher, nenalezl žádné lidi. Nikdo nevěřil tvrzení, že byl tábor uzavřen, protože v něm byly nedostatečné hygienické podmínky. (Flint, de Waal, 2008: 146)

Mezi lety 2003 – 2004 byly zničeny desítky vesnic a mnoho lidí muselo opustit své domovy. Počet přesídlených osob se v tomto období rapidně zvyšoval; v polovině roku 2003 byl tento počet zhruba 200 000, na konci roku stoupl na 600 000 a do konce roku 2004 se počet zvýšil až na 1 800 000. Kromě toho ještě do konce roku 2004 zhruba 200 000 lidí uprchlo do Čadu. (Barltrop, 2010: 32) Počty mrtvých bylo velmi těžké odhadnout a také záleželo, jaké údaje OSN a NGOs zahrnovaly, zda „jen“ počty obětí následků války – hlad, nemoci v uprchlických táborech nebo i počty obětí násilí. Vzhledem k výše zmíněné vojenské strategii vyhladovění je složité oba údaje odlišit.

V říjnu 2004 přišla WHO s údajem 70 000 obětí mezi přesídlenými osobami, které zemřely na přímé následky podmínek, ve kterých musely žít od března 2004. (Zpráva WHO, 2004) Manuel da Silva⁴³ ale prohlásil, že údaje zahrnují i oběti páchaného násilí. S tímto názorem mnoho expertů nesouhlasilo a tvrdilo, že WHO do údaje započítala jen násilnou smrt IDPs v táborech, tedy lidí zraněných jednou ze stran konfliktu, kteří do tábora dorazili, ale v táboře zemřeli. Kromě těchto specifických případů nebyla násilná smrt v počtu 70 000 obětí zahrnuta. Přesný údaj o počtu obětí násilí bylo velmi složité zjistit, především z důvodů restrikcí vstupu NGOs do Dárfúru, které súdánská vláda zavedla. Někteří humanitární pracovníci představili odhad více mezi 300 000 – 400 000 obětí. Jan Egeland⁴⁴ prohlásil, že obětí mohlo být několikrát více než 70 000 dle WHO. (House of Commons IDC, 2005: 3) Hlavním problémem nemožnosti poskytnout reálné statistiky byl prostor pro možnou manipulaci s čísly, kterou mezinárodní aktéři mohli využívat pro prosazování svých zájmů. Ti, kteří chtěli vyvíjet tlak na politiky, čísla zvyšovali a ti, kteří chtěli omluvit nedostatečné řešení situace civilistů v Dárfúru, mohli čísla prezentovat na spodní hranici.

⁴³ Koordinátor humanitární pomoci OSN pro Súdán.

⁴⁴ Koordinátor OSN pro okamžitou pomoc.

2.2.4 Debata o povaze páchaného násilí

V květnu 2004 vyslalo Ministerstvo zahraničních věcí USA do Čadu misi za účelem zjištění, zda je v Dárfúru páchána genocida či ne. Ministerstvo bylo pod silným tlakem Kongresu a nátlakových skupin, které předpokládaly, že pokud budou násilnosti páchané v Dárfúru za genocidu označeny, vyvolá to vyšší aktivitu USA. Závěry speciální mise tedy nakonec byly, že se o genocidu jedná. Ministerstvo 9. září veřejně potvrdilo, že se jedná o zločin genocidy a předalo věc k projednání RB a ta už nemohla zůstat nečinná; ustavila speciální mezinárodní komisi (ICID), kterou vyslala do Dárfúru, aby vyšetřila, zda se skutečně ze strany vlády o genocidu jedná. ICID vypracovala detailní zprávu, popisující zabíjení civilistů, páchání sexuálního násilí, drancování vesnic, mučení a násilné přesídlování, nicméně došla k závěru, že vláda genocidu nespáchala. Komise ve zprávě napsala, že našla důkazy, které poukazují na zabíjení civilistů a drancování i ze strany skupin rebelů. Komise se ve zprávě zabývá otázkou, zda činy spáchané aktéry konfliktu podléhají mezinárodnímu právu a doporučuje postoupit případ ICC. ICID ve zprávě zdůraznila, že přestože se nejedná o zločin genocidy, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti jsou stejně závažné a tyto zločiny v Dárfúru spáchány byly. V reakci na zprávu ICID vyzval Kofi Annan RB, aby zvážila možnost uvalení sankcí v návaznosti na spáchané válečné zločiny. (IC OSN Praha, 2005: 1)

ICID ve zprávě popsala aktivity některých členů SLA a JEM jako vážné porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva, které by mohly vést až k válečným zločinům. ICID také vyjádřila názor, že jestli je vláda obviňována ze zločinů proti lidskosti, pak by měly být povstalecké skupiny obviněny z válečných zločinů. Komise předala GT seznam 55 individuálních pachatelů, který zahrnoval představitele vlády Súdánu, členy milicí, zástupce povstaleckých skupin a několik členů zahraničních armád. (Zpráva ICID, 2004: 160-162) V březnu téhož roku postoupila RB případ na základě zprávy ICID k prošetření ICC a v červnu 2006 ICC s vyšetřováním začala. (Grono, 2007: 41)

Náročné vyšetřování ICID, antagonistická debata mezi NGOs, politiky, akademiky zda v Dárfúru byla nebo nebyla spáchána genocida, potvrzuje tezi Garetha Evanse. Ten ve své knize upozorňuje, že pokud je zřejmé, že dochází k páchání násilí na

obyvatelstvu,⁴⁵ trvání na přesném označení a rozlišování konkrétních zločinů nejen že není potřebné, ba naopak je kontraproduktivní, protože například spáchání genocidy se složitě prokazuje a nakonec může obvinění z genocidy pachateli prokázat službu. Přesným příkladem je právě případ Dárfúru a obvinění súdánské vlády. Poté co ICID ve své zprávě prohlásila, že se nejedná o zločin genocidy, Chartúm to považoval za vyřízené a svoje jednání za obhajitelné, jakoby zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebyly stejně závažné jako genocida, a tak už se z hlediska porušování mezinárodního práva nemusí řešit. Proto je lepší použít obecnější termín – „kruté zločiny“⁴⁶ a pak nechat na mezinárodním soudu, aby našla správné právní označení pro konkrétní situaci. (Evans, 2008:13)

2.2.5 Průběh konfliktu v letech 2005 - 2006

Rok 2005 znamenal mírný obrat ve vývoji konfliktu, intenzita bojů se snížila, což ovlivnilo několik faktorů. Částečnou roli hrál fakt, že vláda i rebelové dosáhli hranici svých vojenských možností. Ale tím mnohem významnějším faktorem bylo zvýšení pozornosti mezinárodního společenství vůči situaci v Dárfúru. (Barltrop, 2010: 33)

V září 2005 začalo první kolo nových mírových jednání v hlavním městě Nigérie Abuji. Mírový proces z Abuje měl několik klíčových slabin, které měly vliv na pozdější neúspěch dohod. Protože vyjednávání trvala dlouhé měsíce, mezinárodní aktéři byli netrpěliví a naléhali na uzavření mírové dohody bez ohledu na obsah smlouvy, jen když bude válka v Dárfúru ukončena. Západní země dokonce dávaly stranám ultimáta, aby proces urychlily. Ani súdánská vláda nevykazovala dostatek zájmu věnovat se skutečným příčinám konfliktu. Místo řešení problému tak dohoda vytvořila problémy nové. Dohoda ani neřešila kritickou situaci uprchlíků a IDPs. Mírová dohoda (DPA) byla nakonec podepsána v květnu 2006 a její ujednání vedlo k několika problémům. Dohoda vyvolala spory uvnitř SLM/A. (Assal, 2009: 290) Ta se rozštěpila podle etnických skupin, kdy Zaghawa zůstali s vůdcem Minnawim a Fúrové se postavili za druhého vůdce Abdela al-Nura. JEM zůstalo soudržné pod vedením Khalila Ibrahima. Pozorovatelé mírových jednání se shodnou na tom, že hlavním problémem pro strany

⁴⁵ Ať už jde o kteroukoliv skupinu zločinů: zločiny proti lidskosti, válečné zločiny, atd.

⁴⁶ Z anglického pojmu atrocity crimes.

konfliktu nebyl obsah dohody, nýbrž uspěchaný proces, kterým se k ní dospělo. (Mamdani, 2010: 305-306) Zatímco Minnawihio část SLM/A dohodu podepsala, druhá skupina odmítla, stejně jako JEM. Část SLM/A, která odmítla DPA podepsat, utvořila s JEM společné hnutí NRF jako opozici proti DPA. Mírová dohoda tak od počátku neměla dostatečnou váhu. Největší problém, který DPA způsobila, byl rozkol mezi samotnými obyvateli Dárfúru, část ji vnímala negativně, protože ignorovala jejich potíže a druhá část ji s odstupem přijala. (Assal, 2009: 290-292)

Vzhledem k absenci politického urovnání i donucovací síly konflikt pokračoval a dostával se do nových rozměrů. Nově zformovaná NRF zahájila nové útoky a SLA⁴⁷ začala terorizovat vesnice i města. Ke konci roku začaly arabské kmeny v Dárfúru útočit proti sobě zbraněmi, které dostaly od centrální vlády. Také se zvýšila četnost útoků na humanitární pracovníky, v jejímž důsledku několik humanitárních organizací Dárfúr opustilo. Na hranicích se Súdánem se v konfliktu také stále častěji angažovaly jednotky sousedních států Čadu, Libye a Středoafričké republiky, které podporovaly různé strany konfliktu a zvyšovaly tím napětí v zemi. (Traub, 2010: 19)

2.2.6 Vývoj od roku 2007

V roce 2007 odhadovalo OSN počet obětí na 200 000⁴⁸ a počet IDPs v roce 2007 stoupl na více než 2 miliony. (UN Fact sheet, 2007: 1) Na stále nepříznivý vývoj v Dárfúru mělo vliv několik faktorů. Zaprvé jednotky čadské armády překročily súdánské hranice a bojovaly proti rebelům v Dárfúru. Za druhé se DPA čím dál tím více jevila jako neefektivní prostředek pro stabilizaci regionu. Chartúm dodržoval jen ty podmínky stanovené v mírové smlouvě, které mu vyhovovaly, a odzbrojování Džanžavídu to nebylo. Navíc odmítnutí smlouvy některými povstaleckými skupinami vedlo k podryvání legitimacy DPA. 12 měsíců po podepsání DPA nebyl zaznamenán významnější pokrok. Mezinárodní společenství nechalo implementaci smlouvy na stranách sporu, které nebyly dostatečně motivovány, aby se podmínkami DPA řídily. (Traub, 2010: 19)

⁴⁷ V té době získala SLA přezdívku „druhý Džanžavíd“

⁴⁸ Celkový počet od propuknutí konfliktu v roce 2003, v zprávě ale není u počtu obětí upřesněno, zda ukazuje jen počet obětí násilných činů nebo i obětí nemocí a hladomoru.

V červenci 2007 schválila RB ustavení mise UNAMID.⁴⁹ UNAMID je společnou misí OSN a AU a znamenala pro vládu Súdánu jediný kompromis, který byla ochotna akceptovat, protože samostatnou misí OSN v zemi odmítla. UNAMID je typickou peacekeepingovou operací, přestože v předchozích letech se peacekeeping v Dárfúru ukázal jako nedostatečný nástroj a míra páchaného násilí by ze strany OSN vyžadovala silnější vynucovací reakci. Ale súdánská vláda si právě tím (že se bude jednat o peacekeeping) podmínila svůj souhlas s rozmístěním UNAMID v Dárfúru. Ustavující rezoluce RB zahrnovala formulaci, že jednotky UNAMID budou postupovat v souladu se základními principy peacekeepingu. Z toho vyplývá, že RB preferovala misi s povolením vlády, i když to znamenalo, že bude mít slabší mandát, než misi (peace enforcement), která by byla silnějším nástrojem pro dosažení cíle, ale vláda by se proti ní postavila. Přestože OSN ustavilo největší misi v historii OSN (26 000 lidí), ztráty na životech pokračovaly. (Kabau, 2012: 67-68)

Amnesty International (AI) v lednu 2009 vydala zprávu popisující krutosti páchané především na ženách a dětech. K lednu 2009 odhaduje AI počet obětí na 300 000⁵⁰ a počet IDPs na více než 2,4 milionů. AI kritizovala OSN, že nebyla schopna ani rok po ustavení UNAMID doplnit jednotky mise (zatím bylo rozmístěno jen 12 000) a neposkytla misi dostatečné vybavení, aby mohla být efektivní. Přestože hlavním úkolem UNAMID je ochrana civilistů, lidé žijící především ve vzdálenějších oblastech venkova jsou nadále ohrožováni milicemi Džanžavíd, rebely i jednotkami vlády. (Amnesty International Report, 2009: 1-4)

V červenci 2008 vznesl žalobce ICC požadavek na vydání zatykače na prezidenta Súdánu Bašíra pro spáchání zločinů genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Súdán všechna obvinění odmítl a odpověděl organizací masových protestů a vytvořením opoziční skupiny mezi rozvojovými státy. AU, Liga arabských států i OIC se postavily proti vydání zatykače; AU argumentovala tím, že vydáním Bašíra ICC se situace v Súdánu ještě více destabilizuje a budou ohrožena mírová jednání, která se AU v Dárfúru snažila zprostředkovat. Libye, Burkina Faso a Jihoafrická republika byly v té době nestálými členy RB a hrozily, že nepodpoří rezoluci prodlužující mandát UNAMID, pokud nebude v RB schváleno posunutí

⁴⁹ Více k procesu schvalování mise naleznete v podkapitole Rada bezpečnosti OSN.

⁵⁰ Do údaje zahrnuje AI jak oběti přímého násilí, tak oběti nepřímých následků konfliktu.

trestního stíhání Bašíra o 1 rok. Evropské státy nebyly proti, jelikož se obávaly, že by celá situace kolem Bašíra mohla ohrozit legitimitu celého ICC. Pozice USA byla ambivalentní. Prezident Bush byl v nelehké pozici, jelikož USA ICC neratifikovaly a zároveň Bush považoval vydání Bašíra a ostatních pachatelů ICC za jediný způsob, jak je postavit před spravedlnost. Proto nakonec pohrozil vetem, pokud by rezoluce obsahovala článek o odkladu stíhání. Čína a Rusko byly jednoznačně proti. 9. března 2009 bylo schváleno vydání zatykače na prezidenta Bašíra. (Traub, 2010: 22)

Vydání zatykače rozhodně nevedlo k zlepšení kvality života obyvatel Dárfúru, ba naopak. Súdán na zatykač reagoval prakticky okamžitým vyloučením 13 mezinárodních humanitárních organizací ze země. Tyto organizace dohromady poskytovaly minimálně polovinu humanitární pomoci, na které bylo závislých asi 4.7 milionů Dárfúranů. HRW poukazoval na to, že snaha mezinárodního společenství řešit konflikt v Súdánu vydáním zatykače na Bašíra měla za následek ohrožení na životech těch, na kterých měl Bašír páchat zločiny, ze kterých byl obžalován. (Traub, 2010: 22) Mahmood Mamdani⁵¹ navíc upozorňoval, že ačkoliv RB nařídila ICC prošetřit 55 pachatelů, jejichž seznam RB obdržela od ICID, soud nakonec vydal zatykač pouze na dva, oba pocházející z vládní strany konfliktu. Přestože i povstalecké skupiny páchaly válečné zločiny, nikdo z nich nebyl obviněn a RB se tím vůbec nezabývala. Naopak, podle Mamdaniho se západní mocnosti zabývaly jen problémem s vládou a Džanzavidem, po kterých požadovaly odzbrojení, zatímco když Rusko chtělo v RB prosadit sankce proti povstaleckým skupinám, USA a VB byly proti. (Mamdani, 2010: 46)

2.2.7 Mezinárodní reakce

2.2.7.1 Čad

Sousední Čad byl první stát, který se od vypuknutí konfliktu v Dárfúru angažoval. Důvodem jeho kontroverzního zapojení bylo ale především bránění svých vlastních zájmů jako sousední země, do níž se uchýlovaly desetitisíce uprchlíků. Na počátku se snažil hrát roli prostředníka mezi oběma stranami a podílel se na

⁵¹ M. Mamdani je profesor politologie a afrických studií, spisovatel, politický komentátor, jehož kniha *Saviors and survivors* přináší naprosto odlišný pohled na problematiku Dárfúru než většina ostatních autorů.

vyjednávání mírové smlouvy v N'djaméně. Snahy čadského prezidenta Debyho ovšem na dojednání příměří nestačily. Jeho angažovanost navíc velmi komplikoval jeho složitý vztah se súdánskou vládou. Deby pochází z kmene Zaghawa, z něhož pochází členská základna SLA, a navíc čadská politická reprezentace nezastávala k situaci v Dárfúru a čadské angažovanosti jednotný názor. Debyho vyjednávání postrádalo nutný politický vliv a kredibilitu pro jeho úspěch. (Slim, 2004: 814) Debyho spory s Chartúmem později eskalovaly v otevřený konflikt. Během roku 2006 se vystupňovala podezření súdánské vlády, že Deby využívá povstaleckou skupinu JEM (kmen Zaghawa) k tomu, aby ohrožoval vládnoucí režim v zemi. V dubnu tak súdánská vláda finančně podpořila milice v boji proti Čadu, které se dostaly skoro až k N'djaméně. Ve vyostřené situaci nakonec zasahovala Francie, aby zatlačila povstalecké milice zpátky do Súdánu. (Traub, 2010: 19)

2.2.7.2 Africká Unie

AU⁵² byla od počátku nejaktivnějším nadnárodním aktérem, který se snažil situaci řešit, neboť to pro ni byla šance ukázat svůj vliv a svoji autoritu na africkém kontinentu. AU převzala v dubnu 2004 od Čadu roli hlavního prostředníka. (Slim, 2004: 813) Na základě dohody z N'Djamény vyslala AU do Dárfúru misi AMIS, a ta se v rámci svých možností snažila situaci v Dárfúru stabilizovat. Limitovalo ji však několik faktorů. Měla slabý mandát a její role byla jen pozorovatelská, proto zahrnovala pouze 60 pozorovatelů a 300 vojáků na jejich ochranu. Mise potřebovala lepší operační plán, více vojáků, lepší logistiku i vyšší finanční podporu. Všechny chybějící prostředky měla AMIS slíbené od mezinárodních dárců, ti je ale nakonec neposkytli. (de Waal, 2007: 1041) AU se v říjnu rozhodla operaci rozšířit na 3 300 vojáků a v dubnu 2005 na 7 700 vojáků. Vzhledem k omezenému mandátu nemohli vojáci aktivně chránit civilisty. Přestože úmysl měla AU dobrý, nedostatek kapacit nemohl znamenat nic jiného než neúspěch mise.

Velkým zastáncem mise AMIS je profesor Mamdani, který viní z jejího neúspěchu západní státy. AU byla dohodnuta se Západem, že poskytne lidské zdroje a Západ vybavení a potřebné finance. Navzdory slibům začala pomoc Západu zaostávat

⁵² AU oficiálně poprvé zasedala v roce 2002, tudíž konflikt v Dárfúru pro ni byl výzvou a šancí, jak prokázat schopnosti Afriky řešit africké bezpečnostní otázky.

ve stejné době, kdy se AU dostávala do těžší pozice. Dohoda z N'Djameny zahrnovala oficiální spolupráci mezi AU, OSN a Západními mocnostmi. Kanada, USA, VB se měly podílet na poskytnutí potřebného vybavení a EU měla platit vojáky a policii. Jakmile státy viděly, že má mise potíže, zdráhaly se pomoc poskytnout. USA nezaplatily svou přislíbenou částku ve výši 50 milionů dolarů a EU po stanovení požadavků, kterým AU nebyla schopna vyhovět, a obviněních z korupce, přestala posílat peníze na platy vojáků. Mamdani tento vývoj interpretuje jako snahu zdiskreditovat misi AU a připravit tak prostředí pro misi OSN. (Mamdani, 2010: 40-41)

2.2.7.3 USA a tlak koalice Save Darfur

Postoj USA ke konfliktu v Dárfúru byl velmi proměnlivý, přestože právě politici USA byli první reprezentanti vládních kruhů, kteří v roce 2004 označili dění v Dárfúru za akt genocidy, USA se přímému vojenskému zapojení v Dárfúru vyhýbaly. (Belloni, 2006: 338-339) Důvodem značné ambivalentnosti amerického přístupu byl rozpor mezi zájmy vlády USA a tlakem amerických aktivistických skupin na označení praktik v Dárfúru za genocidu. Důležitým aktérem, který měl vliv na formování postoje USA ke konfliktu v Dárfúru je koalice Save Darfur, která vydala prvotní impuls definovat dění v Dárfúru jako páchaní genocidy. V průběhu roku 2004 vydalo Americké muzeum holocaustu ve Washingtonu varování před probíhající genocidou v oblasti a v návaznosti na tuto událost v červnu 2004 přednesl jeden z republikánských členů kongresu projev o probíhající dárfúrské genocidě. V červenci pak obě komory Kongresu USA schválily oficiální text s označením událostí v Dárfúru za akt genocidy. Americký ministr zahraničních věcí Colin Powell byl v červnu navštívit Dárfúr a ve stejné době, kdy v USA politici hovořili o genocidě, on v Chartúmu v rozhovoru pro média uvedl, že neexistují přímé důkazy o tom, že by súdánská vláda v Dárfúru spáchala genocidu. Po návratu do USA ale Powell obrátil a v září v americkém Senátu potvrdil, že byl v Dárfúru skutečně spáchán zločin genocidy, za který nese zodpovědnost súdánská vláda ve spolupráci se spojeneckými milicemi Džanzavídu. To bylo ve světě poprvé, kdy vláda nějakého státu nařkla jinou vládu ze spáchání genocidy. (Mamdani, 2010: 23-25)

Navzdory prohlášení o genocidě se americká administrativa samostatně o nic intenzivněji v Súdánu neangažovala.⁵³ Zaprvé byla armáda USA příliš zaměstnána válkou v Iráku, a zadruhé se americké zájmy s potenciální vojenskou operací v Súdánu neslučovaly. Súdánská vláda byla totiž americkým spojencem ve „válce proti teroru“, a to bylo pro americkou administrativu hlavní prioritou. V 90 letech byl Súdán častým útočištěm mezinárodních teroristů včetně Usámy bin Ladina. Po 11. září se americká vláda obávala, že by mohly být v Súdánu umístěny výcvikové tábory teroristů, a tak přistupovala k vládě v Súdánu tak, aby si upevnila jejich spojení. Poskytovaná podpora Súdánem (především zpravodajské služby) pomáhala USA bránit jejich zájmy, a proto byl za to Chartúm odměňován silnější vazbou s Washingtonem. (Belloni, 2006: 338-339)

Američtí aktivisté, NGOs a všichni, kteří požadovali po americké vládě větší angažovanost v Dárfúru, po zvolení Baracka Obamy do úřadu prezidenta očekávali větší přístupnost prezidenta k možné vojenské intervenci v Dárfúru. Ještě jako senátor se Obama, společně s Hillary Clintonovou a Joem Bidenem otevřeně vyjadřoval o krutostech páchaných v Dárfúru jako o genocidě a všichni podpořili zavedení bezletové zóny nad Dárfúrem. Prezident ale podle aktivistů očekávání nenaplnil a po nástupu do úřadu se postoj USA k Dárfúru nijak nezměnil. (Williamson, 2009: 3-4)

Koalice Save Darfur (SDC) je skupina zastřešující mnoho národních i regionálních NGOs, náboženských a univerzitních spolků a mnoho dalších.⁵⁴ Základy pro utvoření této koalice dalo jednání na půdě CUNY v New Yorku v červenci 2004, které bylo zorganizováno právě zástupci Amerického muzea holocaustu a aktivizovalo následné snahy Save Darfur o označení dění v Dárfúru za genocidu a snahy o větší angažovanost amerických politiků v Súdánu. Během několika let získala SDC velikou podporu především u americké veřejnosti, známých lidí z kulturního světa, ale i ve světě. Značný zájem veřejnosti způsobila především robustní mediální a marketingová kampaň, kterou SDC vedla a ve které často používala nadhodnocené údaje o počtu obětí. (Mamdani, 2010: 22 -30) Tento fakt byl často kritizován odborníky na dárfúrskou problematiku, jelikož nesprávné informace a jejich využívání ovlivňují veřejné mínění,

⁵³ Postoupila problém na jednání RB, více k tomuto tématu v podkapitole Rada bezpečnosti OSN.

⁵⁴ Přehled členů dostupný na webu Save Darfur Coalition: <http://www.savedarfur.org/pages/members> (k 20. 4. 2013)

to má vliv na politickou reprezentaci a ta zase na mezinárodní jednání. Názory reprezentované při mezinárodních jednáních podložené nepravdivými informacemi k řešení konfliktu nepřispívají.

2.2.7.4 Mezinárodní organizace: OSN a EU

Dění v Dárfúru si získalo reálnou pozornost Západu ve stejné době, kdy EU a USA dokončovaly vyjednávání o uzavření Všeobecné mírové dohody (CPA), jejímž podepsáním měla být ukončena dlouholetá občanská válka v jižním Súdánu. Žádný z mezinárodních aktérů nechtěl ohrozit postupující mírový proces, a proto nikdo nechtěl obviňovat súdánskou vládu z válečných zločinů. EU přislíbila Chartúmu v souvislosti s CPA finanční pomoc ve výši 4,3 miliardy euro, ale zastavením přílivu peněz by EU riskovala ukončení mírového procesu a dostala by se tak do složité vyjednávací pozice. Bašírova vláda si této situace byla vědoma a veškeré hrozby mezinárodního společenství nebrala vážně. (Ibrahim, 2007: 14) V první polovině roku 2004 zvažovali hlavní vyjednávači CPA (VB, USA, Norsko) několik možností, jaký postoj k válce v Dárfúru zaujmout. Prvním návrhem bylo řešit dárfúrský konflikt jako součást vyjednávání o CPA, druhou možností byla stabilizace Dárfúru ještě před podepsáním CPA. Nakonec bylo rozhodnuto dokončit mírový proces na jihu, aniž by se situace v Dárfúru nějakým způsobem řešila. (de Waal, 2007: 1040)

Během února a března 2004 Kapila opětovně zasílal zprávy do centrály OSN a informoval o pokračujících zločinech páchaných na civilistech a o humanitární krizi v regionu. Opět se mu nedostalo silnější reakce, proto se rozhodl sám jednat a v březnu promluvil v BBC, kde přirovnal Dárfúr k situaci ve Rwandě v 90. letech, a popisoval masové vraždění jako snahu zlikvidovat jednu skupinu obyvatelstva. Súdánskou vládu tato obvinění pobouřila, ale zároveň vyvolala určitou aktivitu ze strany EU, která na počátku dubna požadovala vznik bezletové zóny nad Dárfúrem, na kterou by dohlížela OSN. 7. dubna Kofi Annan ve svém projevu před Komisí pro lidská práva v Ženevě poprvé připustil možnost mezinárodní vojenské akce, pokud bude nadále vláda Súdánu neústupná. Do té doby žádná důležitá osoba v mezinárodním společenství o možné vojenské intervenci nemluvila; Annanovi poradci byli opatrnější a proti tak silnému vyjádření protestovali. Po Annanově projevu vyšlo najevo, že ani OSN ani žádný stát individuálně není připraven aktivně v Dárfúru zasáhnout. (Traub, 2010: 7)

Na výzvu Annana vycestovala na konci dubna skupina úředníků z UNHCR, aby vyslechla svědectví uprchlíků v Čadu a poté, co dostali povolení od vlády, se úředníci dostali i do Dárfúru. Po návratu byla vydána zpráva, která detailně popisovala utrpení civilního obyvatelstva. Zpráva prezentovala přesvědčení, že mnohem větší odpovědnost za porušování lidských práv nesou vláda a její spřízněné milice než skupiny rebelů. Význam této zprávy spočívá v tom, že přímo charakterizovala aktivity vlády jako systematické a rozšířené vzorce jednání, které by mohly být považovány za válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti. Tato zpráva dodala nový impuls pro mezinárodní debatu o Dárfúru v mezinárodním společenství. (Slim, 2004: 817)

EU během konfliktu zastávala přístup sekundárního aktéra, podporovala aktivity AU a zcela jasně se vyjádřila, že vnímá právě AU jako hlavního mezinárodního aktéra v Dárfúru, protože považuje africké řešení afrických problémů za nejlepší. (Grono, 2007: 42)

2.2.7.5 Rada bezpečnosti OSN

RB OSN začala vést skutečnou diskuzi o problémech v Dárfúru až v červenci 2004, poté co se z návštěvy Súdánu vrátili Kofi Annan a ministr zahraničních věcí USA Colin Powell. V červenci vydala RB rezoluci č. 1556, která uvalila zbrojní embargo na Džanžavíd a povstalecké skupiny. Zároveň RB v rezoluci pod pohrůžkou sankcí požadovala po vládě, aby Džanžavíd byl odzbrojen. Rezoluce neměla příliš velký význam, Chartúm se nepodřídil a situace se nijak nezměnila. (Grono, 2007: 40) Ještě před jednáním, na kterém měla být rezoluce č. 1556 projednávána, dávaly Rusko, Čína a Pákistán najevo, že nepovažují lidské utrpení v Dárfúru za natolik vážné, aby se musela konat debata, zda súdánská vláda plní své povinnosti vůči občanům. USA, Francie ani VB v té době neměly dostatek snahy, aby je k tomu nutily. Na jednání o rezoluci 30. července 2004 byly prezentovány 3 názorové skupiny. První skupina zastoupena Filipínami tvrdila, že Súdán selhal ve své povinnosti chránit občany, a proto existuje oprávnění pro mezinárodní akci. Druhá skupina (Čína, Pákistán, Súdán) důrazně odmítla jakékoliv debaty o možné intervenci na základě principu suverenity jako odpovědnosti. Brazílie a Rusko, reprezentující třetí skupinu, se o tomto tématu odmítly vůbec bavit. (Bellamy, Williams, 2006 : 150)

Rezoluce byla nakonec přijata 13 hlasy; Čína a Pákistán se zdržely hlasování. Přestože to byl určitý krok kupředu, mnoho pozorovatelů to považovalo za vyhýbání se odpovědnosti. V období července bylo publikováno a popsáno mnoho případů krutého násilí páchaného na civilistech, a tak se jevílo, že přísnější opatření vůči súdánské vládě by byly ospravedlnitelné. RB ale žádná další opatření nepřijala, protože by Čína a s největší pravděpodobností i Rusko jakoukoliv rezoluci, která by zahrnovala sankce proti vládě nebo přímou intervenci OSN, vetovala. (Clough, 2005: 5)

Teprve až poté, co ministr zahraničních věcí Powell 9. září 2004 prohlásil, že je v Dárfúru páchána genocida, se RB stala aktivnější. Rezolucí č. 1564 ustavila ICID, požadovala v ní rozšíření pozorovatelské mise AU a hrozila Chártúmu, že pokud nesplní požadavky kladené v této a předchozí rezoluci č. 1556, budou přijata opatření, která by mohla postihnout súdánský ropný sektor nebo konkrétní představitele súdánské vlády. Tato rezoluce byla přijata 11 hlasy, Čína, Rusko a nestálí členové Alžír a Pákistán se zdrželi. 5 měsíců po zveřejnění zprávy UNHCR o páchání válečných zločinů v Dárfúru se RB stále zmohla jen na žádosti, vyšetřování a nepřímé hrozby. Hlavní překážkou pro rozhodnější akci RB je Čína. Ta vlastní zhruba 40% podíl největšího ropného pole Súdánu, a proto má enormní zájem být se súdánskou vládou v dobrých vztazích. Příkladem bylo jednání v listopadu 2004, kde Čína a pravděpodobně i Rusko, o kterém se neoficiálně ví, že je to hlavní dodavatel zbraní súdánské vládě, hrozily použitím veta, aby donutily ostatní členy RB zmírnit stanoviska v rezoluci č. 1574. (Clough, 2005: 5 -7)

Vzhledem k tomu, že násilí i nadále pokračovalo, se RB zavázala podpořit AU a její operaci AMIS. V březnu 2005 přijala RB rezoluci č. 1590, v níž schválila vznik mise UNMIS, která měla podpořit implementaci CPA.⁵⁵ Před konečným přijetím rezoluce propukla debata o roli a povaze UNMIS a zda by se do ní měl zahrnout i Dárfúr. Nakonec rezoluce autorizovala misi o velikosti 10 000 civilního i vojenského personálu, který měl dohlížet na implementaci CPA, ale formulaci, zde se UNMIS vztahuje i na Dárfúr, se rezoluce vyhnula. Po nasazení mise se začalo hovořit o potenciální technické a logistické asistenci AMIS. Do konce srpna bylo ale rozmístěno

⁵⁵ CPA byla nakonec podepsána 9. ledna 2005 v Nairobi.

pouze 1 200 osob a UNMIS tak ke stabilizaci regionu nepřispěla. (Bellamy, Williams, 2006 : 156)

Navzdory podepsání mírové smlouvy DPA mezi rebely a vládou boje v roce 2005 pokračovaly. USA se snažily prosadit uvalení sankcí⁵⁶ na jednotlivce podezřelé z válečných zločinů, ale Rusko a Čína sankce zamítly. USA návrh přepracovaly a znova ho daly k projednání RB a tentokrát byla rezoluce (č. 1591) uvalující sankce na podezřelé osoby schválena. Čína i Rusko se zdržely. (Bellamy, Williams, 2006 : 156) V následujícím období přijala RB několik dalších rezolucí uvalujících sankce, ustavila skupinu expertů na Súdán a podobně. Všechny tyto aktivity měly nulový účinek a neřešily nejpalčivější problém – ochranu civilního obyvatelstva. V období 2005 – 2006 už bylo jasné, že DPA situaci nezlepšila a jediným východiskem se zdála být rozhodná vojenská mise s mandátem RB. (Fischer, 2008: 14-15)

Až dva roky poté co RB schválila první rezoluci týkající se Dárfúru, byla 31. srpna 2006 přijata rezoluce č. **1706**, která požadovala rychlé nasazení peacekeepingové mise v Dárfúru. A především se v ní RB poprvé explicitně odvolávala k rezoluci č. 1674, kterou přijala obsah Závěrečného dokumentu z roku 2005, tedy **R2P**. (Fischer, 2008: 15) V nové rezoluci bylo přímo zahrnuto, že se RB odvolává k rezoluci (1674) na ochranu civilistů v ozbrojených konfliktech, která opětovně potvrzuje formulace zahrnuté v paragrafech 138 a 139 Závěrečného dokumentu.(Rezoluce RB 1706, 2006:1) Rezoluce nebyla přijata jednomyslně. Rusko, Čína a nestálý člen Katar se zdržely. (Assal, 2009: 292)

Rezoluce obsahovala návrh na navýšení počtu jednotek UNMIS až na 17 000 vojáků a 3 300 policistů s tím, že UNMIS by nahradil misi AU, nebo by se sloučil s ní sloučil.⁵⁷ Hlavní překážkou pro vstoupení mise OSN do Dárfúru byl naprostý nesouhlas súdánské vlády a prezidenta Bašíra. (Fischer, 2008: 18) OSN se snažila ještě před přijetím rezoluce se Súdánem jednat, ale Bašír přímé zapojení OSN stále odmítal. Rezoluce ve svém prvním článku obsahuje prohlášení, které vybízelo vládu Súdánu k souhlasu s rozmístěním jednotek OSN v Dárfúru, bohužel rezoluce postrádala mechanismy, jak si tento souhlas vynutit. (Assal, 2009: 292)

⁵⁶ Zmrazení majetku a zákaz cestovat.

⁵⁷ V té době měla AMIS v Dárfúru rozmístěno asi 7000 vojáků.

Bašír odmítal intervenci a oponoval tím, že západní státy zneužívají humanitární argumentaci za účelem vměšování se do záležitostí slabých států. (Bellamy, Williams, 2006: 150). Vedle silného nesouhlasu ze strany Chártúmu s masivní operací OSN nesouhlasila ani AU a jednání mezi všemi stranami uvízlo na mrtvém bodě. Teprve po složitém několikaměsíčním vyjednávání se nakonec 16. listopadu 2006 AU dohodla s OSN⁵⁸ na vytvoření společné „hybridní“ mise, do které bude začleněno 7000 vojáků AU, kteří již v Dárfúru byli. (Fischer, 2008: 19) 31. července 2007, až po jednom roce od přijetí rezoluce č. 1706, byla mise konečně domluvena a rezolucí č. 1769 formálně ustavena. Tentokrát RB hlasovala jednomyslně a Súdán ji přijal. Rezoluce autorizovala rozmístění 26 000člené mise UNAMID. (Assal, 2009: 293)

2.2.7.6 Vliv médií

Veřejnost čerpá nejčastěji informace o dění v jiných státech z médií, proto mají média velký vliv na formování názoru společnosti a mají moc s lidmi manipulovat. Ne jinak se to děje u konfliktu v Dárfúru. Světová média byla zpočátku velmi pasivní a v roce 2003 o Dárfúru téměř neinformovala, jednak se jejich pozornost upírala směrem k válce v Iráku, jednak chartúmská vláda zakázala zahraničním novinářům vstup do Dárfúru. Bez ohledu na chartúmské embargo je třeba říci, že v roce 2003 se světová média o Dárfúr skutečně příliš nezajímala. Až v lednu 2004 jeden nezávislý britský filmař za asistence rebelů pronikl do Dárfúru a poté své záběry dostal do CNN a později i do britských, německých a australských televizí. (Slim, 2004: 814) Postupně - také z důvodu usnadnění přístupu do Dárfúru - začala zahraniční média publikovat články popisující násilí páchané na civilistech; články byly doplňovány drastickými fotografiemi a veřejnost se začala o Dárfúr více zajímat. Často se bohužel stávalo, že novináři vzhledem k neznalosti problematiky a historie země o konfliktu informovali nepřesně a zjednodušeně. Problémem se také ukázala nepřehlednost údajů o počtu obětí, který byl zveřejňován NGOs, médii i politiky a velmi se lišil. Číslo se pohybovalo mezi 80 000 – 400 000. V červnu 2004 novinář Nicholas Kristof ve svém článku v New York Times napsal, že si konflikt zatím vyžádal na 320 000 obětí, což bylo později experty označené za přehnané. (Traub, 2010: 9)

⁵⁸ Dohoda byla uzavřena v Addis Abebě, vůdčí roli vyjednávače měl Kofi Annan.

3. Operacionalizace R2P v Dárfúru

Po přijetí R2P na Světovém summitu v roce 2005 nastalo období čekání na vhodnou příležitost koncept aplikovat a na reálném případě zhodnotit jeho funkčnost. Konflikt probíhající od roku 2003 v Dárfúru se ukázal být tím testem R2P.

I. pilíř: Hlavním principem prvního pilíře je, že stát má primární odpovědnost chránit své obyvatele před genocidou, etnickými čistkami, válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti. Aby mohlo mezinárodní společenství říci, že vláda v plnění své povinnosti chránit obyvatele selhala, muselo být prokázáno, že došlo k čtyřem zmíněným činům. To se ukázalo být klíčovým problémem. Vláda USA byla prvním politickým aktérem, který označil činy páchané na obyvatelstvu v Dárfúru za genocidu, na její popud RB musela toto téma řešit, a tak ustavila ICID, která měla údajně spáchání genocidy prošetřit. ICID v lednu 2005 vydala zprávu, v níž bylo sice napsáno, že vláda v Dárfúru genocidu nespáchala, ale zároveň je ve zprávě obsaženo, že vládní jednotky i na ně napojené milice vážně porušily lidská práva i mezinárodní humanitární právo. ICID zjistila, že vládní jednotky i milice se v Dárfúru dopustily vraždění civilistů, znásilňování, mučení, drancování, únosů i nucení k migraci a to systematicky a na rozsáhlém území Dárfúru. Proto ICID dospěla k závěru, že tyto zločiny mohly dosáhnout právní kvalifikace zločinů proti lidskosti. (Zpráva ICID, 2005: 3) Pokud se podíváme na definici zločinů proti lidskosti dle Římského statutu ICC, pak je zcela jednoznačné, že zločiny proti lidskosti spáchány byly. ICID se formulací „mohly dosáhnout“ vyhnula přímému obvinění soudánské vlády. I kdyby nebylo prokázáno, že se na těchto zločinech vláda (její jednotky) přímo podílela, rozhodně obyvatelstvo před zločiny proti lidskosti páchané milicemi Džanžavídu a povstaleckými skupinami neochránila.

První pilíř přikládá klíčový význam také prevenci; GT Ki-mun ve své zprávě z roku 2009 uvádí příklady, jako jsou začlenění menšin do rozhodovacích procesů, věnování patřičné pozornosti etnické diverzitě (postavena na principu nediskriminace, stejná práva pro všechny skupiny obyvatel. (Ki-mun, 2009: 8-10) Bašírův režim již od svého nástupu zvýhodňoval své politické stoupence a uděloval jim vysoké posty ve státní i regionální správě. Léta obyvatele Dárfúru marginalizoval a nejevil žádné

známky snah o zlepšení ekonomické situace Dárfúru a jeho obyvatel. Bašír místo řešení problémů v regionu svojí politikou etnickou polarizaci v zemi ještě zhoršil. Můžeme tedy říci, že súdánská vláda svým povinnostem dle 1. pilíře R2P nejen že nedostála, ale sama se na zločinech proti lidskosti podílela. Tedy jednoznačně selhala.

Reakce OSN (RB) po vydání zprávy působily tak, že když nebyla spáchána genocida, tak situace v Dárfúru není zase tak vážná. V oficiálním znění R2P ale není napsáno, že musí být spáchány všechny kategorie zločinů najednou, proto by se mělo chápat, že když prokazatelně dojde ke spáchání jedné z nich – v případě Dárfúru zločinům proti lidskosti, mělo by se to považovat za dostatečný impuls pro reakci.

II. pilíř: Vzhledem k tomu, že principy druhého pilíře se zaměřují na asistenci mezinárodního společenství, kterou má poskytovat státu při plnění povinností jemu přidělené v 1. pilíři, nelze 2. pilíř v konfliktu v Dárfúru použít. R2P bylo přijato VS v září 2005 a v té době už konflikt naplno propukl, ba dokonce zpětně se za nejnásilnější období konfliktu považují roky 2003-2004. Na snahu předcházet páchaní násilí na obyvatelstvu tak v roce 2005 již bylo pozdě.

Na počátku konfliktu oblast Dárfúru příliš pozornosti mezinárodního společenství nezískala. USA byly naplno zaměstnány v Afghánistánu a Iráku, ostatní státy Západu se angažovaly v mírovém procesu mezi vládou a povstalci z jihu, a tak nechtěly žádným způsobem mírová jednání ohrozit a nechtěly jít proti Chartúmu. Rusko a Čína ze své pozice tradičních zastánců neintervence do vnitrostátních záležitostí se konfliktem nezabývaly vůbec. V rámci OSN se nejvíce k tématu vyjadřoval Kofi Annan, snažil se aktivizovat státy v OSN, pronášel projevy, ale jeho hlas neměl dostatečnou sílu. AU, nejvýznamnější regionální organizace, tak byla jediným skutečně angažovaným aktérem v Dárfúru. Problémem bylo, že AU byla nově ustavenou organizací, poprvé zasedala v roce 2002, a tak neměla dostatečné kapacity, aby mohla sama konflikt urovnat.

AU vstoupila do konfliktu v dubnu 2004, kdy na jednáních o nastolení příměří mezi vládou a povstalci v N'Djameně bylo domluveno rozmístění mise AU - AMIS. AMIS měla slabý mandát a chyběly jí dostatečné prostředky, aby mohla efektivně pracovat; slíbená finanční podpora od západních států nebyla poskytnuta. Navíc po

celou dobu mise nebylo provedeno žádné terénní vyhodnocení bojů v Dárfúru, nedošlo k analýze všech ozbrojených skupin angažovaných v konfliktu a nebyl stanoven operační plán, aby mise mohla mít úspěch. (de Waal, 2007: 1048)

3. pilíř: S ohledem na průběh konfliktu je třetí pilíř v této studii nejdůležitější. Jestliže již stát selhal, tak se na základě třetího pilíře odpovědnost přesunula na OSN a její členské státy, které jsou dle principu kolektivní bezpečnosti připraveny jednat. Úskalí formulací *zjevné selhání* a *připravenost jednat* dávají státům volnost interpretace konceptu, a tudíž možnost pokračovat v neangažovanosti. Vzhledem k tomu, že podmínkou pro kolektivní jednání byla autorizace RB, pro řešení konfliktu v Dárfúru byl klíčový postoj RB.

Před schválením R2P přistupovala RB ke konfliktu spíše pasivně, sice přijala několik rezolucí, ve kterých uvalila zbrojní embargo, požadovala po vládě odzbrojení Džanžavídu, hrozila sankcemi, ale o skutečnou akci a ochranu obyvatelstva se nejednalo. Přestože jí ustavena IDIC popsala páčání závažných zločinů na obyvatelích, RB se k akci neměla. Jedním z důvodů bylo stanovisko Číny, která se stavěla proti jakékoliv intervenci, tudíž kdyby se ostatní stálí členové pro intervenci vyslovili, Čína by rezoluci vetovala. Po schválení konceptu v září 2005 se snaha použít R2P mezi stálými členy RB neobjevila, přestože většina z nich R2P na Summitu podpořila. Můžeme se jen domnívat, zda to bylo z důvodu, že ICID nepotvrdila spáchání genocidy, nebo jen z nedostatku vůle.

Na mírových jednáních v Abují se sice některé velmoci podílely, zpětně lze hodnotit, že ke kvalitě mírové smlouvy rozhodně nepřispěly. Západ se zaměřil jen na výsledek, tedy podepsání smlouvy a nikoliv na její obsah a tlačil na strany sporu, aby smlouvu podepsaly. Bohužel nebyla provedena žádná bezpečnostní expertíza, která by vedla k efektivní mírové smlouvě, která by konflikt skutečně řešila. Arabské milice byly z jednání vyloučeny a chyběla strategie, jak závazky ve smlouvě naplnit. (de Waal, 2007: 1048) Zatím se tedy zdálo, že podpora R2P byla pro stálé členy jen rétorikou, nikoliv že chtěly koncept skutečně využít.

Změna nastala až v srpnu 2006, tedy 11 měsíců poté, co bylo R2P schváleno. RB přijala rezoluci, ve které se přímo odvolávala k paragrafům 138 a 139 Závěrečného

dokumentu, tedy k R2P. Co to však reálně znamenalo? Rezoluce sice požadovala nasazení peacekeepingové mise, ale vzhledem k neúspěchu peacekeepingu AU i DPA, bylo jasné, že klasická peacekeepingová mise stačit nebude. Navíc pokud by se nakonec stáli členové na ustavení mise dohodli, prezident Bašír byl razantně proti zasahování OSN v Dárfúru, proto byl peacekeeping se souhlasem států naprosto neefektivním řešením.

Teprve po uplynutí jednoho roku od přijetí rezoluce s odvoláním na R2P bylo dohodnuto ustavení nové mise, ale pod podmínkou Bašíra, že mise bude společná OSN a AU. Mise UNAMID byla od začátku slabá, místo aby RB zvolila formu donucovací mise, kterou jí třetí pilíř nabízel jako řešení v krajním případě, ustavila misi peacekeepingovou se souhlasem Bašíra. RB tak vůbec nenaplnila potenciál, který jí třetí pilíř umožňoval a vzhledem k jasnému prokázání selhání vlády a mírových řešení, také předpokládal (užití síly). Je pravděpodobné, že silnější mandát mise opět zarazila Čína. Rezoluci schvalující misi UNAMID totiž přijalo všech 5 stálých členů RB a lze předpokládat, že Čína schválení mise připustila jen za podmínky, že se bude jednat o peacekeeping. Naléhání odborníků na genocidu a NGOs na schválení mise se silným mandátem podle Kapitoly VII Charty vyšla naprázdno. (Grzyb, 2009: 4)

RB tak vůbec svoji roli, kterou dle třetího pilíře měla, nenaplnila a na jejím jednání se potvrdila negativa R2P, která byla analyzována v první kapitole. Jednak rigidita rozhodování RB kvůli právu veta, jednak nejasný mandát mezinárodního společenství ve třetím pilíři – připravenost jednat, v podstatě dává státům a OSN možnost nejednat. Mezinárodní reakce na konflikt v Dárfúru mezi lety 2003 – 2009 byla neefektivní. (Grzyb, 2009: 10) Nakonec mezinárodní jednání vyústilo ve vydání zatykače na hlavu státu Bašíra, což fakticky situaci v zemi spíše destabilizovalo a vyvolalo vlnu podpory Bašíra mezi ostatními africkými státy, tudíž to nevyřešilo bezpečnostní situaci Dárfúranů.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo vysvětlit čtenáři problematiku konceptu R2P a na případové studii konfliktu v Dárfúru analyzovat fungování konceptu v praxi. Tato případová studie přesně ukázala všechna úskalí, která byla vyhodnocena v teoretické části práce. Konflikt v Dárfúru propukl v roce 2003 a především v prvních letech se vyznačoval krutým zacházením s civilisty ze strany všech aktérů konfliktu. Mezinárodní společenství konfliktu zpočátku příliš pozornosti nevěnovalo, ať z důvodů nedostatku zájmu, ze strachu z konfrontace se súdánskou vládou či čistě z respektování principu suverenity. Zastánci konceptu R2P pokládali jeho zahrnutí do Závěrečného dokumentu Světového summitu za velký úspěch, za nímž stojí několik let snažení o jeho prosazení v OSN, nicméně se v období po jeho schválení ukázalo, že jeho implementace bude mnohem složitější. Závěrečný dokument byl Valným shromážděním OSN schválen v září 2005, ale na probíhající konflikt v Dárfúru to v prvních měsících žádný dopad nemělo. Přestože Rada bezpečnosti OSN mezi lety 2003-2005 vydala několik rezolucí řešící situaci v Dárfúru, požadující většinou odzbrojení milicí, vzhledem k nedostatečné síle rezolucí se jimi vláda Súdánu neřídila.

V Radě bezpečnosti OSN, bez jejíž autorizace nemohlo dle R2P dojít k silné vojenské reakci, se po celou dobu projevoval rozpor mezi stálými členy. Zatímco Rusko a Čína považují princip státní suverenity a neintervence do vnitřních záležitostí státu za klíčové pravidlo v mezinárodním systému, Velká Británie, Francie a USA připouští možnost vojenské intervence bez povolení zainteresovaného státu za účelem ochrany obyvatel. Proto bylo velkým překvapením, že nakonec Rusko i Čína na Světovém summitu R2P schválily. Francie a Velká Británie podporovaly R2P od počátku, i když kladly důraz na prevenci zločinů a mezinárodní spolupráci, která by systém prevence genocidy, atd. zastřešovala. A vojenské reakce schvalovaly až jako poslední řešení. USA se na počátku stavěly ke konceptu skepticky, především se obávaly toho, že přijetím R2P by musely zasahovat v zemích, se kterými jejich národní zájmy nesouvisí. Přesto to byly právě USA, které použily argumentaci ochrany civilistů pro svou invazi do Iráku. To bylo nakonec jedním z důvodů, proč R2P na Světovém summitu podpořily; jejich mezinárodní renomé kvůli vojenským operacím v Afghánistánu a Iráku výrazně kleslo a hlasováním pro R2P tak chtěly svou pozici zase zlepšit.

Po přijetí konceptu Valným shromážděním bylo nutné, aby ho formálně přijala i Rada bezpečnosti a potvrdila tím tak jeho význam. Přestože na Světovém summitu pro něj všech pět stálých členů RB hlasovalo, přesunutím R2P do agendy RB se opět projevil názorové neshody. Rusko a Čína z počátku tvrdily, že koncept se více týká VS, a proto není nutné, aby k němu musela RB zaujímat stanovisko, rozhodně ne tak brzy. Nakonec po 6 měsících přijala RB rezoluci, ve které R2P potvrdila a k jeho principům se tak přihlásila.

Byl konflikt v Dárfúru vhodným případem pro použití R2P? První a druhý pilíř konceptu už nemohly mít ve vztahu k situaci v Dárfúru význam vzhledem k tomu, že zločiny proti lidskosti již byly spáchány a vláda tak obyvatelstvo neochránila. Jako hlavní problém se ukázalo chápání kategorizace zločinů, ICID sice ve své zprávě napsala, že genocida v Dárfúru spáchána nebyla, ale popsala násilné činy, kterých se na obyvatelstvu strany konfliktu dopouštěly; tyto akty násilí můžeme jednoznačně definovat jako zločiny proti lidskosti. Kategorie zločinů proti lidskosti je v R2P zahrnuta, tudíž je-li prokázáno, že byly spáchány, může RB použít všechny prostředky, které jí umožňuje Kapitola VII Charty OSN, aby obyvatelstvo dané země ochránila. Z dalšího vývoje po vydání zprávy ICID můžeme usuzovat, že jelikož se neprokázal zločiny genocidia, nemusí RB reagovat rozhodnou vojenskou operací.

Co znamenal tento vývoj pro Dárfúr? Během roku 2005 probíhala mírová jednání v Abuji, v kterých se západní mocnosti angažovaly. Jejich aktivity ale měly na celý mírový proces spíše kontraproduktivní vliv. Západní veřejnost (především v USA a VB) tou dobou už byla o krutostech v Dárfúru velmi dobře informovaná a byla ovlivněná velkolepou marketingovou kampaní koalice Save Darfur a osobní angažovaností známého herce George Clooneyho, nebyla proto vůči dění v Súdánu lhostejná a po svých vládách požadovala zásah. Proto působení mocností na mírových jednáních v Abuji působilo spíše jako povrchní snaha uspokojit veřejné mínění. Celému procesu chyběl koncept. Západ tlačil na strany konfliktu, aby rychle dohodu uzavřely a na obsahu té smlouvy jim nezáleželo, jen aby byl konflikt ukončen. Bohužel mírová smlouva konflikt neukončila, byla příliš neurčitá a nemotivovala strany konfliktu k jejímu dodržování. V celém procesu se vůbec nediskutovalo o příčinách konfliktu, které by měly být vyřešeny, aby se mohla situace v Dárfúru skutečně stabilizovat. Navíc některé povstalecké skupiny smlouvu podepsat odmítly.

Ve vztahu k R2P bylo zlomem přijetí rezoluce č. 1706, která se v souvislosti s Dárfúrem odvolávala na R2P a požadovala ustavení mírové mise OSN pro řešení konfliktu. Přestože v rámci třetího pilíře R2P nepotřebovala RB souhlas súdánské vlády pro zásah, zvolila typ tradiční peacekeepingové operace se souhlasem intervenovaného státu. Skutečnou rozhodnou reakci RB brzdily Čína a Rusko. Tito stálí členové v žádném případě nesouhlasili s vojenskou misí, která by nebyla povolena prezidentem Baširem, a tak paralyzovaly rozhodovací proces. Právě oni si pod pohrůzkou právem veta podmínily, že mise bude mít mandát klasické peacekeepingové operace a nikoliv operace donucovací. Operace sice nakonec ustavena byla, ale ve spolupráci s AU, na jejíž účasti trval prezident Bašír. Mise UNAMID k výraznější změně vývoje v Dárfúru nepřispěla. Přestože měla zahrnout personál (vojenský i civilní) o počtu 26 000 pracovníků, humanitární organizace si stěžovaly, že po jednom roce nebyla nasazena ani polovina. UNAMID postrádala potřebné vybavení a neměla stanoven žádný plán, jak v Dárfúru postupovat.

Nejangažovanějším mezinárodním aktérem v Dárfúru je Africká unie, která se snažila hrát roli prostředníka téměř od začátku konfliktu. Ve svém ustavujícím dokumentu má AU zahrnut článek, který je podobný třetímu pilíři R2P, ale nejsou v něm stanoveny podmínky, za kterých může AU intervenovat, stačí, pokud k tomu závažné okolnosti (genocida a zločiny proti lidskosti) vedou. Vzhledem k jejímu postavení mezi africkými státy můžeme předpokládat, že silná mise AU s mandátem RB by byla efektivnější než UNAMID. Akademičtí experti na africkou problematiku Alex de Waal a Mahmood Mamdani to mnohokrát ve svých odborných publikacích zmiňovali. To, že první mise AU úspěšná nebyla, bylo z důvodů nedostatečných finančních a logistických prostředků, které Západ slíbil poskytnout, ale neposkytl. Je zarážející, proč RB raději nepodpořila regionální řešení krize, které koncept R2P podporuje (regionální spolupráci) a rozhodla se nakonec pro misi OSN, když byl od začátku konfliktu patrný nedostatek vůle konflikt v Dárfúru skutečně řešit.

Postoj vůči Súdánu po schválení konceptu se v mezinárodním společenství nezměnil. AU by se angažovala i bez vzniku R2P. EU propagovala sice regionální řešení konfliktu s tím že bude AU podporovat, ale nakonec jim peníze na misi AMIS přestala posílat a stálí členové RB pokračovali ve své názorové linii. Rusko i Čína, obchodní partneři režimu Bašíra, blokovaly donucovací vojenskou akci a ostatní

členové se sami do žádných akcí pouštět nechtěli. Kampaň Save Darfur má sice v USA velkou podporu veřejnosti, ale ani prezident Bush ani současný prezident Obama se v žádné jednostranné akci angažovat nechtěli.

Ačkoliv byl konflikt v Dárfúru prvním tématem, se kterým byl v rezoluci RB spojen koncept R2P, jeho použití zůstalo jen na papíře. Fakticky totiž nebyl koncept na Dárfúr nikdy aplikován a obsah třetího pilíře nebyl nikdy naplněn. Jediným viditelným dopadem iniciativy mezinárodního společenství bylo vydání zatykače ICC na prezidenta Bašíra za spáchání zločinů proti lidskosti. Obvinění jedné osoby, navíc úřadujícího prezidenta země, konflikt vyřešit nemůže, tento krok pouze posílil postavení Bašíra mezi africkými státy, které se za něj postavily. Mezinárodní společenství v ochraně Dárfúranů selhalo.

Občanská společnost v USA vyvolala diskusi o možném spáchání genocidy a donutila americké politiky k aktivitě; můžeme v podstatě říci, že iniciovala vznik ICID, ale poté co bylo ICID označení genocidy zamítnuto, fakticky ztratila další vliv na rozhodovací proces. Přes veškerou kampaň svého hlavního cíle – silné mezinárodní vojenské intervence nedosáhla.

Přístup mezinárodního společenství ke konfliktu v Dárfúru ukázal všechny negativní aspekty a nedořešené stránky R2P. Především se to týká jeho povahy. Je jasné, že R2P není mezinárodní právní normou, protože státy nemají potřebu se jím řídit. Morální závazek, který R2P přináší, nemůže mít příliš velkou váhu, pokud vlády státu, které by měly tento závazek dodržovat, jsou samy amorální. To souvisí i s druhým problematickým aspektem R2P, a to je příliš velká moc v rukou RB. Dokud budou mít stálí členové právo veta a stálými členy budou Rusko a Čína, pak R2P zůstane pouhou rétorikou, ale fakticky použit nebude. Za současné podoby může být R2P použito jen, když to bude v zájmech všech pět stálých členů. Dlouhodobě diskutovaná reforma Rady bezpečnosti je proto podmínkou pro efektivní používání R2P.

Pokud vezmeme v úvahu význam principů, které R2P do mezinárodního společenství přináší, je pochopitelné, že bez ohledu na jeho povahu bude usazení myšlenek R2P v mezinárodním systému trvat delší dobu. Nové vnímání role států i možnost zasahovat do vnitrostátních záležitostí je pro mnohé státy myšlenkou, na

kterou si musí nejdříve zvyknout. V této fázi hraje důležitou funkci občanská společnost. Pokud občanská společnost vezme koncept za svůj a tento koncept se stane naprosto samozřejmou povinností, jejíž plnění od státu očekává, a v roli voličů jí bude vyžadovat, bude i stát muset zahrnout R2P do své politiky. Když R2P přijme většina mezinárodního společenství, bude jednodušší se k němu aktivně odvolávat na půdě OSN a také působit i na ostatní státy, aby zásady obsažené v konceptu dodržovaly.

Summary

The aim of this thesis is to explain the concept Responsibility to protect (R2P) and, based on the conflict in Darfur, to analyze the practical impact and implications in reality. The conflict in Darfur started in 2003, and from the beginning atrocities and violence on civilian population were used massively by all parties involved: government-related militias, rebel groups and government troops. At first the international community paid little attention to the issues, the USA being overwhelmed by their involvement in Iraq and Afghanistan, Russia and China believing in the state sovereignty and noninterference principles and other Western countries focusing rather on the peace process between the government and the South of Sudan. The only international actor involved in the situation from the beginning is the African Union (AU). This newly established organization made it its priority to demonstrate its power in the region of Africa. Unfortunately, the mission AMIS of the AU was inefficient due to the fact that it had a weak mandate and was poorly equipped and underfinanced, even though the mission had been promised financial and logistical support by Western powers. When the situation in Darfur worsened, the Western powers declined to provide more funding.

The attitude of the international community partially changed when the American government, after pressure from humanitarian activist groups, announced that genocide was being committed in Darfur. The American government hence put the issue on the agenda of the Security Council and as a result the SC established ICID. After a thorough investigation which took several months, ICID presented a report saying that genocide was not committed in Darfur; however, they presented evidence of massive atrocities, such as mass killing, torture, rape and others. These crimes can be labeled as crimes against humanity.

The concept R2P was approved at the World Summit by General Assembly of the UN in September 2005. At that time the evidence of the crimes in Darfur was proven. This means that the Sudanese government failed to protect its civilians. Not only did they fail to protect the inhabitants of Darfur, but they also took an active role in the atrocities. Based on the third pillar of the R2P the task to protect the civilians was

passed over to the international community, namely the SC. Due to the fact that permanent members of the SC are Russia and China (allies of the Basir's regime), who have the right of veto, it was extremely difficult to pass a resolution establishing a peace enforcement operation in Darfur. Instead of this type of mission with a strong mandate they agreed on a specific AU-UN hybrid peacekeeping mission (UNAMID) with the consent of President Basir. This means that the mission was not strong enough to stabilize the situation in Darfur also because it lacked a meaningful operational plan in the field.

The international community did not fulfill the content of the third pillar of R2P. Although the SC passed a resolution on Darfur evoking the R2P concept, it was never used in reality. The approval of the R2P concept did not change the attitude of the international community towards the conflict in Darfur whatsoever.

Použitá literatura a zdroje

A) Neperiodická:

1. ASSAL, Munzoul A. M. (2009) *Locating Responsibilities: National and International Responses to the Crisis in Darfur* in HASSAN, Salah M., RAY, Carina E. (editors) (2009) *Darfur and the crisis of governance in Sudan: a critical reader*, (London: Cornell University Press.)
2. BARLTROP, Richard (2010) *Darfur and the international community. The Challenges of Conflict Resolution in Sudan*, (London: I.B.Tauris)
3. BATTAHANI, Atta El (2009) *Ideological Expansionist Movements versus Historical Indigenous Rights in the Darfur Region of Sudan: From Actual Homicide to Potential Genocide* in HASSAN, Salah M., RAY, Carina E. (editors) (2009) *Darfur and the crisis of governance in Sudan: a critical reader*, (London: Cornell University Press.)
4. BELLAMY, Alex J. (2009) *Responsibility to Protect*. (Cambridge: Polity Press)
5. BÍLKOVÁ, Veronika (2010) *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?* (Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta)
6. DALY, M. W. (2010) *Darfur's sorrow: The Forgotten History of a Humanitarian Disaster*. 2 ed. (New York: Cambridge University Press)
7. EVANS, Gareth (2008) *Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*, (Washington DC: Brookings Institution Press)
8. FLINT, Julie, DE WAAL, Alex (2008) *Darfur: a new history of a long war*, (London: Zed Books)
9. GRZYB, Amanda F. (ed.) (2009) *The world and Darfur: International Response to Crimes Against Humanity in Western Sudan*, (Montreal: McGill-Queen's University Press)
10. IBRAHIM, Fouad. *Introduction To The Conflict in Darfur/West Sudan* in ARDENNE-van der Hoeven, Agnes, SALIH, Mohamed, GRONO, Nick (2007) *Explaining Darfur: Lectures on the ongoing genocide*. (Amsterdam: Amsterdam University Press)
11. KIERNAN, Ben (2007) *Blood and soil: a world history of genocide and extermination from Sparta to Darfur*, New Haven: Yale University Press.
12. MAMDANI, Mahmood (2010) *Saviors and Survivors. Darfur, Politics, and the War on Terror*, (Dakar: African Books Collective)

13. YONGO-BURE, Benaiah (2009) *Marginalization and War: From the South to Darfur* in HASSAN, Salah M., RAY, Carina E. (editors) (2009) *Darfur and the crisis of governance in Sudan: a critical reader*, (London: Cornell University Press.)

B) Periodická:

14. BELLAMY, Alex J.(2010) *The Responsibility to Protect. Five Years On*. *Ethics & International Affairs*. 24(2): 143–169
15. BELLAMY, Alex J., WILLIAMS, Paul D. (2006) *The UN Security Council and the Question of Humanitarian Intervention in Darfur*. *Journal of Military Ethics*. 5(2): 144-160
16. BELLONI, Roberto (2006) *The Tragedy of Darfur and the Limits of the 'Responsibility to Protect'*. *Ethnopolitics*. 5(4): 327–346
17. CAPLAN, Richard (2011) *Seeing the Responsibility to Protect in Perspective*. *Ethnopolitics*. 10(1): 129–132
18. DE WAAL, Alex (2004a) *Tragedy in Darfur: On understanding and ending the horror*. *Boston Review*. 29(5): 9
19. DE WAAL, Alex (2004b) *Counter-Insurgency on the Cheap*. *London Review of Books*.26 (15): 25-27
20. DE WAAL, Alex (2007) *Darfur and the failure of the responsibility to protect*. *International affairs*. 83(6): 1039-1054
21. GRONO, Nick (2006) *Darfur: The International Community's Failure to Protect*. *African Affairs*. 105 (421): 621-631
22. KABAU, Tom (2012) *The Responsibility to Protect and the Role of Regional Organizations: an Appraisal of the African Union's Interventions*. *Goettingen Journal of International Law*. 4(1): 49-92
23. KUWALI, Dan (2009) *The African Union and the Challenges of Implementing the "Responsibility to Protect"*. *Policy notes: Nordic Africa Institute*. 4: 1-4
24. LUCK, Edward C. (2010)*The Responsibility to Protect: Growing Pains or Early Promise?* *Ethics & International Affairs*. 24(4): 349–65
25. OKEKE, Jide M. (2010) *Contextualising the Responsibility to Protect in Darfur*. *International Journal of African Renaissance Studies*. 5(1): 65-81

26. SCHEFFER, David (2008) *Atrocity Crimes Framing The Responsibility to Protect*. Case Western Reserve Journal of International Law. 40(1/2): 111-135
27. SLIM, Hugo (2004) *Dithering over Darfur? A preliminary review of the international response*. International Affairs. 80(5): 811-828
28. STAHN, Carsten (2007) *Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?* The American Journal of International Law. 101(1) : 99-120
29. THAKUR, Ramesh (2004) ‘*No more Rwandas*’: *intervention, sovereignty and the responsibility to protect*. Humanitarian exchange. 26: 7-9

C) Dokumenty:

30. The Constitutive Act of the African Union, 11 July 2000, http://www.africa-union.org/root/au/aboutau/constitutive_act_en.htm
31. Charta Organizace spojených národů, 24. října 1945, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>
32. Koncepce zahraniční politiky Ruské federace (2013) Neoficiální překlad z ruského jazyka, dostupné z webu Ruského Velvyslanectví v Praze. http://www.czech.mid.ru/cz/press-rel/news_49.htm
33. Resolution 1706, S/RES/1706, 31 August 2006, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/484/64/PDF/N0648464.pdf?OpenElement>
34. Rome Statute Of The International Criminal Court, 17 July 1998, http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/99_corr/cstatute.htm
35. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, 8. prosince 1948, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>
36. World Summit Outcome, A/60/L.1, 15 September 2005, [http://responsibilitytoprotect.org/world%20summit%20outcome%20doc%202005\(1\).pdf](http://responsibilitytoprotect.org/world%20summit%20outcome%20doc%202005(1).pdf)

D) Internet:

37. AMNESTY INTERNATIONAL (2009) *Empty promises on Darfur. International Community fails to deliver*. 4 p. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR54/001/2009/en/678262f0-e970-11dd-8224-a709898295f2/afr540012009eng.pdf>

38. CLOUGH, Michael (2005) *Darfur: Whose Responsibility to Protect?* Human Rights Watch. 11 p.
http://www.moncamer.ch/DRDC2/images/DRDC/StudiesAndResearch/Darfur_Whose_Responsibility_to_Protect.pdf
39. FISCHER, Martin (2008). *Morality vs. Legality? Toward a Norm for the Protection of Civilians: Evidence from Darfur*. Conference Papers - International Studies Association, 21 p.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=697b2ff1-107a-4789-a53e-f22d82a9d04a%40sessionmgr13&vid=2&hid=7>.
40. Human Rights Center (2007) *The Responsibility to Protect (R2P). Moving the Campaign Forward. Religion*. University of California, Berkeley 109 p.
http://www.law.berkeley.edu/files/HRC/Publications_R2P_10-2007.pdf
41. ICID (2005) *International Commission of Inquiry on Darfur Report to the Secretary-General*. 176 p.
http://www.un.org/news/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf
42. ICISS (2001) *The Responsibility To Protect*. 107 p.
<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>
43. IC OSN Praha (2005) *Súdán: Vláda nese odpovědnost za zločiny v Dárfúru*.
<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1028>
44. Ki-mun, Pan (2009) *Implementing the responsibility to protect*. 33 p.
[http://responsibilitytoprotect.org/SGRtoPEng%20\(4\).pdf](http://responsibilitytoprotect.org/SGRtoPEng%20(4).pdf)
45. TEITT, Sarah (2008) *China and the Responsibility to Protect*. Asia Pacific Centre for the Responsibility to Protect. 28 p.
http://responsibilitytoprotect.org/files/China_and_R2P%5B1%5D.pdf
46. TRAUB, James (2010). *Unwilling and Unable: The Failed Response to the Atrocities in Darfur*. Global Centre for the Responsibility to Protect. 36 p.
http://responsibilitytoprotect.org/GCR2P_UnwillingandUnableTheFailedResponsetotheAtrocitiesinDarfur.pdf.
47. OKEKE, Jide M. (2008). *The Limit of the 'Responsibility to Protect' principle in Darfur*. Conference Papers - International Studies Association. 22 p.
[\[http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=ce37876b-262b-4693-a3fa-20e12a2b6f95%40sessionmgr12&vid=2&hid=7\]](http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=ce37876b-262b-4693-a3fa-20e12a2b6f95%40sessionmgr12&vid=2&hid=7)

48. UK House of Commons:International Development Committee (2005) *Darfur, Sudan:The responsibility to protect*. 97 p.
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmintdev/67/67i.pdf>
49. The United Nations and Darfur Fact sheet (2007) 5 p.
http://www.unis.unvienna.org/pdf/UN-Darfur_fact_sheet.pdf
50. WFM collection (2005) *State-by-State Positions on the Responsibility to Protect*. 12 p. http://responsibilitytoprotect.org/files/Chart_R2P_11August.pdf
51. WHO (2004) *Mortality Projections for Darfur*. UN Palais press corps: Media Briefing Notes. 5 p. <http://www.who.int/disasters/repo/14985.pdf>
52. WILLIAMSON, Richard W. (2009) *Sudan and the Implications for Responsibility to Protect*. Policy analysis brief - The Stanley Foundation
<http://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/WilliamsonPAB1009.pdf>.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE NA TÉMA:

**KONCEPT „RESPONSIBILITY TO PROTECT“
V MEZINÁRODNÍM SPOLEČENSTVÍ.
PŘÍPADOVÁ STUDIE SÚDÁNU.**

autorka: **Zuzana Linková**
obor a ročník: **Mezinárodní vztahy, 2. roč.**
akademický rok: **2011/ 2012**
vedoucí práce: **PhDr. Kateřina Werkman**
datum odevzdání: **8.6. 2012**

Souhlasím s vedením diplomové práce:

PhDr. Kateřina Werkman

I. Úvodní část

Vymezení tématu

Po skončení studené války došlo k mnoha změnám v mezinárodním systému. Jednou z nich byl odklon od konfliktů mezistátních ke konfliktům vnitrostátním a Afrika se stala hlavním ohniskem těchto konfliktů. Před OSN jako jedinou globální organizací, která má udržovat mezinárodní mír, stála výzva, jak na tyto vnitrostátní konflikty reagovat. V 90. letech došlo k mnoha selháním ze strany OSN – krize ve Rwandě, Somálsku, Bosně. Neschopnost a pasivita OSN vyvolala diskusi o tom, zda by mělo mezinárodní společenství intervenovat do vnitrostátních záležitostí, pokud dochází ke genocidě. Je důležitější ochrana civilistů či státní suverenity? Koncept Responsibility to Protect (dále R2P) říká, že mezinárodní společenství má odpovědnost zabránit zločinům proti obyvatelstvu, pokud vlastní stát v ochraně obyvatelstva selhává. Mezinárodní společenství pak může kolektivně použít i vojenskou sílu pro ochranu obyvatelstva. R2P bylo oficiálně schváleno na Světovém Summitu v roce 2005.

Cílem této diplomové práce je analyzovat koncept R2P na konkrétním případě konfliktu v Súdánu, konkrétně v oblasti Dárfúru. Konflikt zde probíhá od roku 2003 a vyvinul se do rozměrů genocidy.

Diplomová práce bude rozdělena do tří hlavních částí. V první části práce bude pozornost věnována konceptu R2P, jeho vysvětlení, vývoji. Bude diskutován postoj hlavních mezinárodních aktérů ke konceptu. První část bude především teoretická. Druhá část se bude zabývat studií konfliktu v Dárfúru od jeho počátku v roce 2003 po současnost. V této části bude analyzováno mezinárodní zapojení v Súdánu, vliv a role R2P při jednání mezinárodního společenství. V poslední části práce budou shrnuty hlavní poznatky a pokusím se zodpovědět výzkumné otázky a zhodnotit komplexně daný problém.

Zdůvodnění výběru a významu zvoleného tématu

Konceptu R2P obecně zatím nebylo v české odborné literatuře věnováno příliš pozornosti, jedinou odbornou knihou na toto téma je publikace Veroniky Bílkové, která se tématu věnuje především teoreticky a z hlediska mezinárodního práva. Proto jsem se rozhodla vybrat konkrétní případ, na který by koncept R2P mohl být aplikován. Konflikt v Súdánu a snahu mezinárodních aktérů o jeho řešení považuji za vhodný

případ pro analýzu R2P v praxi. Problematika Súdánu je nesmírně zajímavé téma; konflikt v Dárfúru je svým rozsahem a počtem obětí jedním z nejhorších konfliktů v Africe posledních let. Z těchto důvodů jsem si dané téma zvolila.

Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem diplomové práce je analyzovat zapojení mezinárodního společenství do konfliktu v Súdánu z hlediska konceptu R2P, zhodnotit jakou roli daný koncept hraje při jednání mezinárodních aktérů v Súdánu a také zhodnotit úspěch operací mezinárodního společenství v Súdánu z hlediska R2P. Skrze případ Súdánu je rovněž cílem práce zhodnotit samotný koncept R2P. V rámci zkoumání daného problému se pokusím nalézt odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- Nastaly nějaké změny v postoji vůči konfliktu v Súdánu v mezinárodním společenství po přijetí konceptu R2P? Jaké změny?
- Jaké konkrétní dopady mělo přijetí R2P na situaci v Súdánu?
- Může být koncept R2P považován za úspěšný z hlediska vývoje situace v Súdánu?
- Do jaké míry má vliv na aktivity mezinárodního společenství v Súdánu právě R2P?
- Kteří mezinárodní aktéři jsou v rámci R2P v Súdánu nejaktivnější a z jakých důvodů?

Předpokládaná metoda práce

Tato diplomová práce bude instrumentální případovou studií. Cílem práce je jak detailní analýza daného jevu a poskytnutí uceleného obrazu problému v konkrétním případě, tak ze zkoumání konkrétního případu dojít ke zformulování obecnějších závěrů o fenoménu R2P. Tedy v práci se chci zabývat skrze případ Súdánu (ne)fungováním konceptu R2P. Pro zvolený případ je nutné časové ohraničení, kterým je rok 2003 (vznik konfliktu) – současnost.

První část práce bude především deskripcí konceptu R2P, tato část práce se zaměří na vysvětlení konceptu a postoje mezinárodního společenství ke konceptu, bude zpracována metodou kompilace dostupných zdrojů. Ve druhé analytické části se pokusím aplikovat koncept R2P na chování mezinárodních aktérů v konfliktu v Dárfúru a zodpovím výzkumné otázky. V této druhé části práce bude analyzován vztahový mechanismus mezi konceptem R2P (nezávislá proměnná) a chováním mezinárodních aktérů v Súdánu (závislá proměnná). Jako vhodnou metodu pro druhou část své diplomové práce jsem zvolila analýzu sekundárních zdrojů. V rámci analýzy sekundárních zdrojů bude sledován daný vztahový mechanismus – zda se změnilo chování mezinárodních aktérů v Súdánu po přijetí R2P a jak. V sekundárních zdrojích týkajících se konfliktu v Súdánu bude hledána souvislost mezi konceptem R2P a mezinárodní intervencí v Súdánu.

Pro zodpovězení vybraných výzkumných otázek budu analyzovat odborné vědecké publikace a články, oficiální webové stránky mezinárodních vládních i nevládních organizací. Vybraná odborná literatura bude především v anglickém jazyce, jelikož při zkoumání daného předmětu jasně převažuje.

II. Předpokládaná struktura a osnova práce

Úvod:

- Vysvětlení výběru tématu
- Vymezení tématu
- Stanovení výzkumných otázek
- Vysvětlení metodologie
- Rozbor použité literatury

Stat':

- Koncept „Responsibility to protect“ :
 - Vysvětlení konceptu
 - Nástin vývoje konceptu
 - Postoj mezinárodního společenství ke konceptu
 - Zhodnocení konceptu – problémy, výzvy
- Konflikt v Dárfúru:
 - Vývoj konfliktu v Dárfúru od roku 2003

- Reakce mezinárodního společenství
 - Operace UNMIS
 - Operace UNAMID
- Role R2P při jednání mezinárodních aktérů v Dárfúru

Závěr:

- Shrnutí
- Zodpovězení výzkumných otázek
- Zhodnocení daného problému
- Budoucnost konceptu?

III. Seznam použitých zdrojů:

Monografie (články v monografiích) k tématu či předpokládané metodě:

ARDENNE-van der Hoeven, Agnes, SALIH, Mohamed, GRONO, Nick (2007). *Explaining Darfur: Lectures on the ongoing genocide*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

BÍLKOVÁ, Veronika (2010). *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.

BARLTROP, Richard (2010). *Darfur and the international community. The Challenges of Conflict Resolution in Sudan*, London: I.B.Tauris.

DAVIES, Sarah E., GLANVILLE, Luke (2010). *Protecting the Displaced: Deepening the Responsibility to Protect*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

EVANS, Gareth (2008). *Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*, Washington DC: Brookings Institution Press

FLINT, Julie, DE WAAL, Alex (2008). *Darfur: a new history of a long war*, London: Zed Books.

GRZYB, Amanda F. (ed.) (2009). *The world and Darfur: International Response to Crimes Against Humanity in Western Sudan*, Montreal: McGill-Queen's University Press.

HASSAN, Salah M., RAY, Carina E. (editors) (2009). *Darfur and the crisis of governance in Sudan: a critical reader*, Ithaca, NY, London: Cornell University Press.

KIERNAN, Ben. (2007). *Blood and soil: a world history of genocide and extermination from Sparta to Darfur*, New Haven: Yale University Press.

Články ve vědeckých časopisech a elektronické zdroje:

DE WAAL, Alex (2007). Darfur and the failure of the responsibility to protect. *International affairs*. Vol. 83 (6), pp. 1039-1054. [cit. 28-05-2012], dostupné z www: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5112e1b4-0cd9-4118-9bc5-7e5ebe6e92d6%40sessionmgr13&vid=2&hid=7>.

EDGERTON, Anne C., LABONTE, Melissa (2010). Principles, Power, and Prerogative: Strategic Denial of Humanitarian Access and Implications for the Responsibility to Protect. *Conference papers – International Studies association*, 38 p. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=35d9df1a-5ca5-4acc-9c54-005232b862cf%40sessionmgr15&vid=2&hid=7>.

FISCHER, Martin (2008). *Morality vs. Legality? Toward a Norm for the Protection of Civilians: Evidence from Darfur*. *Conference Papers - International Studies Association*, pp. 1-21. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=697b2ff1-107a-4789-a53e-f22d82a9d04a%40sessionmgr13&vid=2&hid=7>.

GRONO, Nick (2006). *Darfur: The International Community's Failure to Protect*. *African Affairs*. Vol. 105 (421), pp. 621-631. [cit. 28-05-2012], dostupné z www: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=af0f4386-2fee-42f5-9165-a29f6b74ee3a%40sessionmgr14&vid=2&hid=7>.

OKEKE, Jide M. (2010). *Contextualising the Responsibility to Protect in Darfur*. *International Journal of African Renaissance Studies*. Vol. 5 (1), pp. 65-81. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c0ab30fd-5886-4306-9dd2-6115382de155%40sessionmgr11&vid=2&hid=7>.

OKEKE, Jide M. (2008). *The Limit of the 'Responsibility to Protect' principle in Darfur*. *Conference Papers - International Studies Association*, pp. 1-22. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=ce37876b-262b-4693-a3fa-20e12a2b6f95%40sessionmgr12&vid=2&hid=7>.

STAHN, Carsten (2007). *Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?* The American Journal of International Law. Vol. 101 (1), pp. 99-120. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/4149826.pdf?acceptTC=true>

TRAUB, James (2010). *Unwilling and Unable: The Failed Response to the Atrocities in Darfur*. Global Centre for the Responsibility to Protect. 36 p. [cit. 28-05-2012], dostupné z www:

http://responsibilitytoprotect.org/GCR2P_UnwillingandUnableTheFailedResponsetotheAtrocitiesinDarfur.pdf.

WILLIAMSON, Richard W. (2009) *Sudan and the Implications for Responsibility to Protect*. Policy analysis brief - The Stanley Foundation. [cit. 28-05-2012], dostupné z www: <http://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/WilliamsonPAB1009.pdf>.

Prameny a ostatní zdroje – dokumenty (vládních úřadů, organizací ap.), edice dokumentů, tisk a další:

Oficiální webové stránky mise OSN v Súdánu

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmis/background.shtml> a

<http://unmis.unmissions.org/>

Oficiální webové stránky mise OSN a AU v Súdánu

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/>

Oficiální webové stránky organizace International Coalition for the Responsibility to Protect

<http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/about-coalition>

Oficiální webové stránky organizace Global Centre for the Responsibility to Protect

<http://globalr2p.org/countrywork/country.php?country=217>

Oficiální webové stránky Africké Unie

<http://www.au.int/en/>

Oficiální webové stránky OSN o Responsibility to Protect

<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/respo>